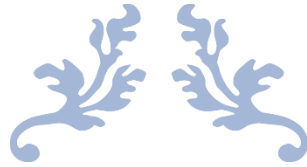

FYTOTHERAPIE IN NEDERLAND

Een vergelijkend onderzoek naar
fytotherapie opleidingen

Zita Willemse

3024053

FYTOTHERAPIE IN NEDERLAND

Een vergelijkend onderzoek naar fytotherapie opleidingen

ZITA WILLEMSE
13 SEPTEMBER 2021, ALMERE
Afstudeerdocent: Anita Okma

DISCLAIMER

Dit rapport is gemaakt door een student van AeresHogeschool als onderdeel van zijn/haar opleiding. Het is géén officiële publicatie van AeresHogeschool. Dit rapport geeft niet de visie of mening van AeresHogeschool weer. AeresHogeschool aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade voortvloeiend uit het gebruik van de inhoud van dit rapport.

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeerwerkstuk,' dat geschreven is in het kader van mijn afstuderen aan de opleiding Biologie, Voeding & Gezondheid. Gedurende de opleiding is een aantal keer de medicinale werking van planten besproken. Dit intrigeerde mij enorm en mijn interesse in de kruidengeneeskunde was gewekt. Deze interesse zorgde er ook voor dat ik ben gaan kijken naar mogelijke opleidingen in die richting. Dit afstudeerwerkstuk richt zich dan ook op diegene die in dezelfde positie zitten als ik en erg benieuwd zijn naar opleidingen op het gebied van de kruidengeneeskunde.

Het schrijven van deze scriptie heb ik als een zeer unieke en leerzame periode ervaren. Graag wil ik daarom ook een aantal mensen bedanken, die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van deze scriptie. Ten eerste, wil ik mijn scriptiebegeleiders, Anita Okma en Yolanda Maas, bedanken, voor de begeleiding die zij mij hebben geboden bij het schrijven van mijn scriptie. Verder, wil ik graag mijn familie en vrienden bedanken voor de steun en wijze raad die ik heb mogen ontvangen gedurende het schrijftraject.

Zita Willemse
Almere, 13 september '21

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	6
Summary	7
1. Inleiding	8
2. Materiaal en methode	12
2.1 Methode deelvraag 1	12
2.1.1 Onderzoek	12
2.1.2 Registratie	14
2.2 Methode deelvraag 2	17
2.2.1 Onderzoek	17
2.2.2 Registratie	17
2.2.3 Analyse	17
2.3 Methoden deelvraag 3	20
2.2.1 Onderzoek	20
2.2.2 Registratie	20
2.2.3 Analyse	20
3.1 Resultaten deelvraag 1	21
3.2 Resultaten deelvraag 2	24
3.2.1 Soort opleiding	24
3.2.2 Niveau	24
3.2.3 Duur (Scholing in maanden)	24
3.2.4 Accreditatie	25
3.2.5 Vakken	25
3.2.6 Leervorm	26
3.2.7 Toetsing	28
3.2.8 Wetenschappelijke onderbouwing	29
3.3 Resultaten deelvraag 3	31
3.3.1 Accreditatie vanuit de overheid	31
4. Discussie	33
4.1 Doelstelling	33
4.2 Conclusie per deelvraag	33
4.4 Limitaties	34
5. Conclusie en aanbeveling	36
5.1 Conclusie	36
5.2 Aanbevelingen	38
6. Bronnenlijst	39
7. Bijlagen	42
Bijlage I – Uitgebreide analyse van de resultaten	42
Bijlage I.I – Volledige analyse van het criterium ‘Duur, scholing in maanden’	42
Bijlage I.II – Volledige analyse van het criterium ‘vakken’	43
Bijlage I.III- Volledige analyse tabel van de leervorm ‘online of offline’	45

Bijlage I.IV – Volledige analyse tabel van de leervorm ‘aantal lessen’	46
Bijlage I.V - Volledige analyse tabel van de leervorm ‘leermateriaal’	47
Bijlage I.VI - Volledige analyse tabel van de leervorm ‘toetsing’	47

Samenvatting

Fytotherapie, ook wel kruidengeneeskunde genoemd, is een geneeswijze die in alle landen van de wereld in meer of mindere mate wordt gebruikt. In Nederland zijn er drie beroepen die Westerse kruidengeneesmiddelen gebruiken in de praktijk; fytotherapeuten, herboristen en natuurgeneeskundige. Ze maken gebruik van kruidengeneesmiddelen, maar er zijn verschillen op het niveau van kennis op medisch gebied, toepassingen- en productie van de kruiden. Om meer te weten te komen waar een opleiding aan moet voldoen om af te studeren als een gedegen fytotherapeut, is de volgende hoofdvraag opgesteld: *Welke elementen dient een fytotherapie-opleiding in Nederland minimaal te bevatten om tot een volwaardige fytotherapeut op te leiden?* Om inzicht te krijgen in de vormgeving en kwaliteit van een gedegen fytotherapie opleidingen zijn ook de nabijgelegen landen Duitsland en België onderzocht. Om de hoofdvraag te beantwoorden zijn er drie deelvragen opgesteld.

1. Welke fytotherapie-gerelateerde opleidingen zijn er in Nederland, Duitsland en België?
2. Wat zijn de inhoudelijke overeenkomsten of verschillen van de fytotherapie-opleidingen in Nederland en die van Duitsland en België?
3. Waaraan moet een opleiding voldoen om door de overheid te worden gezien als een kwalitatief goede opleiding?

Voor het beantwoorden van de deelvragen is er gebruik gemaakt van bronnenonderzoek. Voor het onderzoek is er gekeken naar zes opleidingen per categorie (herborist, fytotherapie en natuurgeneeskunde), samen achttien opleidingen, per land. De opleidingen zijn gecontroleerd op acht criteria: soort opleiding, niveau, duur (scholing in maanden), accreditatie, vakken, leervorm (Online/offline, aantal lessen, lesduur, leermateriaal en stage), toetsing en wetenschappelijke onderbouwing. Uit het bronnenonderzoek is gebleken dat een fytotherapie opleiding minstens de vakken alternatieve geneeswijze, anatomie, bachbloesem, fytotherapie, geschiedenis van de kruidengeneeskunde, inhoudsstoffen en medische basiskennis moet bevatten, er het vaakst les gegeven wordt op hbo-niveau, is vormgegeven als een beroepsopleiding, welke maximaal drie jaar duurt, en minimaal 12 lessen van minimaal 6 uur moet bevatten. Toekomstig onderzoek naar *alle* fytotherapie opleidingen zal moeten uitwijzen of de opleidingen voldoen aan de criteria van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO), waarmee de kwaliteit van een opleiding vanuit de overheid kan worden aangetoond. Vervolgonderzoek naar de mening en visie van huidige fytotherapeuten zou meer informatie kunnen geven waar volgens hen een opleiding aan moet voldoen om tot volwaardige therapeut op te kunnen leiden.

Summary

Phytotherapy, also known as herbal medicine, is a form of medicine that is used in a greater or lesser extent in all countries of the world. In the Netherlands there are three professions that use Western herbal medicines in their practice: phytotherapist, herbalists and naturopaths. They all use herbal medicines, but there are differences in the level of knowledge in the medical field, applications and production of the herbs. In order to find out more about what a training must contain in order to graduate as a trustworthy and knowledgeable phytotherapist, the following main question has been formulated: Which elements should a phytotherapy training in the Netherlands at least contain to train the student to become a fully-fledged phytotherapist? In order to gain insight into the design and quality of a fully-fledged phytotherapy training, the nearby countries Germany and Belgium were also examined. To answer the main question, three sub-questions have been formulated.

1. Which phytotherapy-related courses are available in the Netherlands, Germany and Belgium?
2. What are the substantive similarities between the phytotherapy courses in the Netherlands Germany and Belgium?
3. What requirements must a course meet in order to be seen as a solid course by the government?

Research into sources was conducted to answer the sub-questions. The study looked at six courses per category (herbalist, phytotherapy and naturopathy), together eighteen courses per country. The trainings are checked on eight criteria: type of education, degree, duration (training in months), accreditation, subjects, learning method (online/offline, number of lessons, duration of lessons, learning material and internship), examination and scientific substantiation. The research into the sources has shown that a phytotherapy training course should at least contain the subjects alternative medicine, anatomy, Bach flowers, phytotherapy, history of herbal medicine, ingredients and basic medical knowledge. It is most often taught at HBO level, is designed as a vocational training course, which lasts a maximum of three years, and must contain at least 12 lessons of at least 6 hours. Future research into all phytotherapy courses in the field will have to show whether the courses meet the criteria of the Dutch-Flemish Accreditation Organization (NVAO), with which the quality of a course can be demonstrated through the eyes of the government. Follow-up research into the opinion and vision of current phytotherapists could provide more information about what, according to them, a training must meet in order to train a student to become a fully-fledged therapist.

1. Inleiding

In 1913 werd de term fytotherapie voor het eerst geïntroduceerd door de Franse arts Henri Leclerc. Fytotherapie is een eeuwenoude geneeswijze, ondanks dat deze term pas in de vorige eeuw geïntroduceerd is (Ghosh, 2016). Fytotherapie werd bekend bij een groter publiek nadat Leclerc in 1922 een boek schreef, 'Précis de phytothérapie', in het Engels vertaald naar 'Handbook of phytotherapy' (Heinrich, 2017). Zijn visie op fytotherapie is als volgt: de wetenschappelijke toepassing van het gebruik van geneeskrachtige planten bij aandoeningen van mens en dier. De nieuwe definitie is meer gespecificeerd en gedefinieerd door de Nederlandse Vereniging voor Fytotherapie: "Fytotherapie is het behandelen, verminderen of voorkomen van aandoeningen bij mens en dier met geneeskrachtige planten, delen van planten (bladeren, bloemen, zaden, wortels) en de bereidingen daarvan" (NVF, 2020). Binnen de fytotherapie, ook wel kruidengeneeskunde genoemd, wordt er onderscheid gemaakt in reguliere fytotherapie en complementaire fytotherapie. Onder reguliere fytotherapie vallen de delen van de medicinale plant die door de reguliere geneeskunde worden erkend, zoals de werking van Ginkgo Biloba voor de bloeddoorstroming. Het wordt in de farmacologie dan ook gebruikt als medicijn tegen etalagebenen. Farmacologie, oftewel geneesmiddelenleer, omvat de studie naar de interacties en wisselwerking tussen medicijnen en het menselijk lichaam (WikiWoordenboek, 2020). Dit verschilt van fytotherapie, waarbij er niet gekeken wordt naar de interacties van reguliere medicijnen, maar naar die van kruiden. Complementaire fytotherapie wordt niet erkend en omvat alle zalven, druppels, crèmes en theeën, waarbij de plantenonderdelen onverdund worden gebruikt (Redactie Gezondheidsplein, 2014).

Fytotherapie wordt in alle landen van de wereld toegepast. In ontwikkelingslanden als Azië, Afrika, Latijns-Amerika en het Midden-Oosten is tussen de 70% en 95% van de populatie afhankelijk van kruidengeneeskunde als basisgezondheidszorg. Ook in sommige Westerse landen wordt de kruidengeneeskunde frequent geraadpleegd. Dit is het geval in Canada, Italië, Duitsland en Frankrijk waarbij tussen de 70% en 80% van de inwoners aangeeft wel eens gebruik te hebben gemaakt van de kruidengeneeskunde. De benamingen van de kruidengeneeskunde kunnen verschillen van 'complementair', 'alternatief', 'en niet-regulier' (Robinson & Zhang, 2011). Het gebruik van planten als medicijn is niet gelimiteerd aan de fytotherapie, maar gebeurt ook in de Ayurveda, Homeopathie, Chinese geneeskunde, Antroposofische geneeskunde en zelfs in de traditionele geneeskunde worden planten gebruikt voor hun medicinale werking (Falzon & Balabanova, 2017). In de fytotherapie worden alle onderdelen van de plant gebruikt. Om welke onderdelen het gaat is afhankelijk van de aandoening. Zo wordt de wortel van de *Valeriana Officinalis* gebruikt bij slaapstoornissen, de bladeren van de *Ginkgo Biloba* ter ondersteuning van het geheugen of de besjes van de *Vaccinium subg. Oxycoccus* ter ondersteuning bij ontstekingen van de urinewegen (Schneider, 2008; Barton et al., 2011; Maki et al., 2017). Daarnaast wordt er voor het medicijn gebruikgemaakt van het kruid in pure vorm of een percentage ervan (Falzon & Balabanova, 2017). In tegenstelling tot in de Homeopathie, waar het kruid wordt verdund (Redactie Gezondheidsplein, 2014) en de reguliere geneeskunde, waar er vaak één verbinding wordt geïsoleerd en gereproduceerd, waarbij de verbinding als het medicinale actieve ingrediënt wordt geïdentificeerd (Schulz et al., 2001).

Ondanks dat het gebruik van planten als medicijn in verschillende mate over de hele wereld gangbaar is, wordt fytotherapie in veel landen nog niet erkend in de wet als betrouwbare geneeswijze; dit terwijl tenminste 25% van de farmaceutische medicijnen zijn afgeleid van planten en zelfs 60% binnen de categorieën antitumor en antimicrobieel (Robinson & Zhang, 2011). Ongeveer 50 jaar geleden is er een paradigmashift ontstaan waarbij er niet meer werd gekeken naar de werking van de plant als geheel, maar de visie was veranderd naar 'maximale potentie' met 'maximale selectiviteit' (Newman & Cragg, 2007). Oftewel het selecteren van dat ene stofje in de plant welke maximale effectiviteit biedt voor datgene waar

het voor ingezet dient te worden. Deze shift zorgt voor moeilijkheden in het onderzoek naar de wetenschappelijke werking van planten (Newman & Cragg, 2007). Volgens de Duitse fytotherapeut dr. Rudolf Hänsel is het aantonen van de werking van geneeskrachtige planten op lange termijn technisch zo ingewikkeld dat een groots opgezette studie meestal te duur is. Daarom accepteren veel plantengeneeskundigen het feit dat een bepaalde plant eeuwenlang door verschillende volkeren gebruikt is tegen dezelfde kwaal als een even waardevol bewijs als een groots opgezette studie (Schulz et al., 2001). Eén van de moeilijkheden zit hem in de standaardisatie van planten als medicijn. Omdat planten levende organismen zijn verschillen ook hun inhoudsstoffen per land, maar ook per omstandigheid als temperatuur, luchtvochtigheid en het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Zo produceren planten primair metabolieten, die belangrijk zijn voor de groei, en secundaire metabolieten, die de plant bescherming bieden tegen vijanden. Deze metabolieten kunnen een synergetisch effect hebben welke de wetenschap nog niet helemaal begrijpt. Vanwege deze complexiteit worden plantenmedicijnen vaak aangeraden om te gebruiken voor een periode in plaats van eenmalig, dit omdat de actieve ingrediënten kunnen ingrijpen op het hormonale, metabole ofwel neurologische systeem van de patiënt. Deze ingrediënten hebben tijd nodig om het uiteindelijke effect te bewerkstelligen (Zangara and Wesnes, 2012). Naast dat de synergetische effecten nog niet helemaal worden begrepen zijn ook nog niet alle actieve ingrediënten van de planten geïdentificeerd. Dit maakt dat elke batch van een plantenmedicijn anders kan zijn dan de vorige, ondanks het gebruik van dezelfde cultiveeromstandigheden. Ook is het hierdoor moeilijk om met de opgedane kennis over het werkingsmechanisme van één actief ingrediënt van de ene plant iets te zeggen over het synergetische effect ervan in een andere plant, ook al bevatten ze enkele van dezelfde actieve ingrediënten. Om deze reden is het doen van onderzoek erg duur en tijdrovend. Het gevolg hiervan is dat er nog geen kwaliteitsparameters zijn vastgesteld voor de oogst, verwerking, productie en opslag van plantenmedicijnen (Ghosh, 2016).

Vanwege het gebrek aan parameters en regulatie worden kruidenpreparaten en andere natuurlijke producten massaal geproduceerd en dus niet onder toezicht van een instantie (Ernst, 1998). Zo worden vele plantenmedicijnen verdund, vervangen met een alternatieve plantensoort of worden er vulstoffen toegevoegd die niet staan vermeld op het etiket (Newmaster et al., 2013), met gevolg dat de kwaliteit en het gewenste effect niet kan worden gewaarborgd. Het gebrek aan parameters en regulatie kan een tegenovergesteld effect hebben, zoals het verergeren van de klacht, een allergische reactie veroorzaken of een interactie aangaan met andere medicijnen. Hiermee komt vanuit consumenten oogpunt de betrouwbaarheid van natuurlijke medicijnen in gevaar (Ernst, 1998). Daarbij zorgt het gebrek aan klinisch onderzoek van de effecten van plantenmedicijnen ervoor dat de farmaceutische industrie de positieve werking ervan niet omarmt (Ghosh, 2016). Het opstellen van parameters en kwaliteitscontroles voor plantenmedicijnen is daardoor van groot belang voor het erkennen van de werking en de inzetbaarheid ervan (Schwarz et al., 2009). Omdat vele componenten van verschillende planten nog niet commercieel beschikbaar zijn, en dus niet gebruikt kunnen worden als referentie, bemoeilijkt dit het identificeren van de gehele plant. De identificatie van alle bestanddelen mislukt hierdoor vaak, omdat de chemische structuren van de plant en de analysemethoden complex zijn. Vanwege dit probleem is de Duitse Commissie E in 1978 in het leven geroepen (Meyer & Eldredge, 1999) en heeft zich gebogen over de veiligheid en effectiviteit van meer dan 300 kruiden en kruidencombinaties die worden verkocht in Duitsland. De bevindingen zijn beschreven in monografieën en publiekelijk te koop in een boek genaamd 'The complete German Commission E monographs: Therapeutic guide to herbal medicines' (Gosh, 2016; Amazon, z.d.). Ook de Europese Pharmacopeia en de Verenigde Staten Pharmacopeia zijn begonnen met het schrijven van monografieën en het vormgeven van kwaliteitsspecificaties en analysemethoden (Schwarz et al., 2009; Gosh, 2016). Naast het schrijven van Westerse kruidenmonografieën had de Europese Pharmacopeia in 2009 al 100 Traditionele Chinese kruidenmedicijnen (TCM) omschreven. De Verenigde Staten nam deze ontwikkeling over en

publiceerde in 2009 drie conceptmonografieën van verschillende guggel plantenextracten in het Pharmacopoeial Forum (Schwartz et al., 2009).

In de Westerse cultuur wordt er onderscheid gemaakt tussen fytotherapeut, herborist en natuurgeneeskundige. De definities ervan worden in de volksmond door elkaar gebruikt, maar zijn wel degelijk verschillend. De beoefenaars staan in hiërarchie tot elkaar in de mate van hun bevoegdheden in het werkkterrein. In de volgende alinea worden de verschillen en overeenkomsten toegelicht van de verschillende gezondheidsprofessionals.

Herborist

Een Herborist gaat het meest praktisch te werk en heeft kennis van inhoudsstoffen van de plant, determineren, verwerking tot complementaire medicijn of cosmetica en de bewaring en teelt, binnen de beperking van een kruidentuin (Vlaamse Herboristen Vereniging, 2020; Mullen Natural health centre, 2021). Herboristen zijn vooral bezig met kleinschalige verkoop van eigengemaakte remedies als zalven, crèmes, tincturen en theeën, het geven van workshops, lezingen en cursussen voor het gebruik van planten voor de gezondheid, persoonlijke verzorging en in de voeding. Omdat een Herborist geen geneeskunde of medische basiskennis diploma's nodig heeft om zichzelf een Herborist te mogen noemen mag hij hij/zij geen praktijk voeren met als doel om medische hulp te bieden (Herboristengilde, 2017). Een Herborist neemt geen uitgebreide anamnese af waardoor er dus niet gekeken wordt naar het emotionele, mentale en spirituele onderdeel van de patiënt, maar alleen naar het symptoom (Herbiatic, 2017; Mullen Natural health centre, 2021). Veel van de kennis van een Herborist berust vaak op empirische benadering en niet op wetenschappelijk bewijs (Heinrich, 2017). Empirische benadering is een bewijsvorming gebaseerd op ervaring en niet op wetenschappelijk onderzoek (Numo Woordenboek, 2021).

Fytotherapeut

Een fytotherapeut en Herborist lijken erg op elkaar, maar onderscheiden zich doordat de kennis van een fytotherapeut puur op wetenschap is gebaseerd en minder te maken heeft met empirische ervaringen (GoeieVraag, 2014; Heinrich, 2017). Daarbij maakt een fytotherapeut zijn voorgeschreven medicijnen vaak niet zelf, terwijl dat wel in het takenpakket zit van een Herborist. De medicijnen die de therapeut voorschrijft zijn vaak tincturen of andere oraal in te nemen remedies. Zij adviseren niet alleen kruidenextracten, maar ook het eetpatroon speelt een rol bij de behandeling (Deweert, 2020). De fytotherapeut neemt een uitgebreide anamnese af (Rahmann, G., & Seip, H., 2007). Een opleiding tot fytotherapeut of natuurgeneeskundige is vaak op hbo-denkniveau, in tegenstelling tot een herboristen opleiding welke vaak op mbo-denkniveau is.

Natuurgeneeskundige

Een Natuurgeneeskundige heeft op deze hiërarchische ladder de meeste kennis. Zo heeft hij kennis van kruidenteelt, medicinale kruidentoepassing, maar ook over voeding, homeopathie en leefstijlfactoren (Mullen Natural health centre, 2021). Een natuurgeneeskundige heeft naast kennis over eerdergenoemde vakgebieden ook medische kennis en wordt in bijvoorbeeld Duitsland gezien als arts. Er zijn er daar twee manieren om natuurgeneeskundige te worden; reguliere medicijnen studeren en door te studeren tot natuurgeneeskundige of door alleen natuurgeneeskunde te studeren en dit af te ronden met een examen voor het verkrijgen van een vergunning (Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz, 2016). Ondanks dat het in het ene Duitssprekende land zo geaccepteerd is en de Natuurgeneeskundigen meer vrijheid hebben, is het in andere landen weer illegaal om een medisch beroep te beoefenen zonder medische opleiding, dit is het geval in zowel Oostenrijk als in Zwitserland (Wissenschaftliche Dienste, 2019; Schmidt, z.d.). In Nederland is hierin geen duidelijk onderscheid en hoeft een Natuurgeneeskundige arts geen geneeskunde te hebben gestudeerd. Wel moet er een examen op het gebied van medische basiskennis en psychosociale kennis worden afgelegd (Instituut CAM, 2020). Dit geldt ook voor België (BBNa, z.d.). Indien een patiënt zich aanmeldt bij een natuurgeneeskundige zal

deze een volledige anamnese afnemen en kijken naar de leefstijlfactoren, voedingspatroon, medische voorgeschiedenis, mentale invloeden en volgt de patiënt vaak gedurende het behandeltraject (Mullen Natural health centre, 2021).

In Nederland zijn er nog geen fytotherapie opleidingen die hbo-geaccrediteerd zijn. Het vermoeden is dat de maatschappelijke onderwaardering in Nederland van kruidengeneeskunde in zijn algemeenheid hierbij een rol speelt. Ook is het nog relatief onbekend aan welke criteria een hoogwaardige opleiding op het gebied van fytotherapie moet voldoen. Dit is interessant voor de nieuwe studenten die voor een fytotherapie opleiding willen kiezen en de juiste keuze willen maken voor een kwalitatieve opleiding. Voor een niet door de overheid geaccrediteerde opleiding, wat opleidingen in de alternatieve geneeskunde zijn, is het moeilijk om te beoordelen of de opleiding op de juiste manier is ingericht om de student af te laten studeren als een volwaardige fytotherapeut. Hiermee wordt bedoeld dat de therapeut over alle kennis en kwaliteiten beschikt om een medisch kruiden beroep te beoefenen. Omdat het nog een relatief onbekend beroep is zijn er ook nog geen eisen vastgesteld vanuit de overheid waar de opleidingen aan moeten voldoen. Dit maakt het lastig voor een toekomstige student om te beoordelen welk curriculum goed genoeg is samengesteld om de student volwaardig op te leiden. In dit onderzoek zal daarom worden onderzocht wat nodig is om ook in Nederland een opleiding op het gebied van fytotherapie te starten en waaraan een dergelijke opleiding dient te voldoen. Om een completer inzicht te krijgen in de opzet en kwaliteit van een gedegen fytotherapie opleiding, zijn ter vergelijking ook Duitsland en België opgenomen in het onderzoek. Dit, omdat ook deze landen in bepaalde mate gebruik maken van Westerse kruidengeneeskunde en zij buurlanden zijn, waardoor er door de korte afstand een gemakkelijke mogelijkheid is voor de student om ook gebruik te maken van die opleidingen (WHO, 2002; Hupkens, 2012). Hiertoe is de volgende hoofdvraag opgesteld: Welke elementen dient een fytotherapie-opleiding in Nederland minimaal te bevatten om tot een volwaardige fytotherapeut op te leiden? Er zijn drie deelvragen opgesteld om deze vraag te kunnen beantwoorden. De vragen zijn als volgt:

1. Welke fytotherapie-gerelateerde opleidingen zijn er in Nederland, Duitsland en België?
2. Wat zijn de inhoudelijke overeenkomsten of verschillen van de fytotherapie-opleidingen in Nederland en die van Duitsland en België?
3. Waaraan moet een opleiding voldoen om door de overheid te worden gezien als een kwalitatieve goede opleiding?

Deze afstudeerscriptie bevat vijf hoofdstukken. In hoofdstuk 2 wordt de materiaal en methode van het onderzoek omschreven waarna in hoofdstuk 3 de resultaten aanbod komen. In hoofdstuk 4 is het onderzoek ter discussie gesteld en volgt in hoofdstuk 5 de conclusie en aanbevelingen.

2. Materiaal en methode

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de hoofd- en deelvragen zijn. Om deze hoofd- en deelvragen te beantwoorden zal er gebruik worden gemaakt van bronnenonderzoek. De hoofdvraag luidt: Welke elementen dient een fytotherapie-opleiding in Nederland minimaal te bevatten om tot een volwaardige fytotherapeut op te leiden? Hierbij zijn de volgende deelvragen opgesteld.

1. Welke fytotherapie-gerelateerde opleidingen zijn er in Nederland, Duitsland en België?
2. Wat zijn de inhoudelijke overeenkomsten of verschillen van de fytotherapie-opleidingen in Nederland en die van Duitsland en België?
3. Waaraan moet een opleiding voldoen om door de overheid te worden gezien als een kwalitatieve goede opleiding?

Per deelvraag zal er worden besproken wat het desbetreffende onderzoek inhoudt, waarbij in hoofdstuk 2.1 ook meer wordt uitgelegd hoe de dataselectie zal verlopen, welke zoekselectie is aangehouden en de criteria welke bepalend zijn voor het selecteren van de opleidingen. Nadat het onderzoek is omschreven zal er worden uitgelegd hoe de registratie van de gegevens is verlopen en als laatste de analyse ervan.

2.1 Methode deelvraag 1

In deze paragraaf wordt de methode van deelvraag 1 besproken. De deelvraag luidt als volgt: 'Welke fytotherapie-gerelateerde opleidingen zijn er in Nederland, Duitsland en België?'

2.1.1 Onderzoek

Om antwoord op de deelvraag te krijgen is er bronnenonderzoek uitgevoerd om de aangeboden fytotherapie-opleidingen binnen Nederland, België en Duitsland te analyseren. Omdat fytotherapie ook onderdeel uitmaakt van Natuurgeneeskunde- en Herboristen-opleidingen zijn ook deze opleidingen onderzocht. Er zijn dus drie soorten opleidingen in kaart gebracht; Herborist, Fytotherapie en Natuurgeneeskunde. Deze drie categorieën zijn onderzocht binnen Nederland, België en Duitsland, waarbij gekozen is om op basis van de in- en exclusiecriteria (tabel 1) en met behulp van zoektermen (tabel 2 en 3) per categorie (herborist, fytotherapie en natuurgeneeskunde) de eerste zes opleidingen die uit de zoekactiviteit naar voren komen te analyseren. In totaal zullen er 3 categorieën x 3 landen x 6 opleidingen is 54 opleidingen in kaart worden gebracht.

2.1.1.1 Dataselectie

Om in kaart te brengen wat het aanbod binnen de opleidingscategorieën is, zijn er, zoals al eerder aangegeven, drie landen onderzocht. De landen zijn Nederland, België en Duitsland en zijn ook in de genoemde volgorde onderzocht. Bij het selecteren van de opleidingen is er rekening gehouden met een aantal criteria. Deze zijn te vinden in tabel 1. Alleen de opleidingen die voldoen aan de inclusiecriteria zijn meegenomen in het onderzoek. Daarbij zijn alleen de opleidingen die lessen aanbieden die minimaal 1 ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System) omvatten, meegenomen in het onderzoek. Dit is bepaald doordat het Europese schoolsysteem werkt met studiebelasting om gerekend naar ECTS voor MBO, HBO of WO opleidingen. Er is bepaald dat een fulltime opleiding per (school)jaar 60 ECTS bevat (Europese commissie, 2021). 1 ECTS staat gelijk aan 28 uur. Om een vergelijking te kunnen maken in de studiebelasting van de opleidingen binnen Nederland, Duitsland en België, is er gebruik gemaakt van dit schoolsysteem. In het kader van dit onderzoek is gekeken naar opleidingen die minimaal 1 ECTS bevatten, oftewel 28 uur les- en studeertijd bevatten om te waarborgen dat de benodigde informatie en kennis kan worden overgedragen. De verwachting is dat de opleidingen die minder dan 28 uur in beslag nemen niet over genoeg tijd beschikken om voldoende kennis en informatie over te dragen

of te delen. Omgerekend van uur naar lesdagen zou 28 uur gelijk staan aan vier lesdagen inclusief zelfstudietijd. Om een beeld te kunnen schetsen van de vormgeving van een opleiding is criterium 4 in tabel 1 van belang. Hiervoor is het nodig om kennis te verkrijgen over het aanbod van de vakken, hoelang de opleiding in totaal duurt en of de lessen online of klassikaal worden gegeven. Dit, omdat al deze criteria samen aangeven welke kennis wordt overgedragen, dus wat de branche belangrijk vindt dat de studenten weten, hoelang een studie duurt (wat de studiebelasting is en wat dat zegt over de diepgang van de vakken), en of de studie online of offline wordt aangeboden (wat iets zegt over de manier van kennisoverdracht).

Tabel 1: Inclusie- en exclusiecriteria voor zoekstrategie fytotherapie-opleidingen in Nederland,

Criterium	Inclusief	Exclusief
1	Nederlands, Belgische en Duitse opleidingen	Alle andere landen in de wereld
2	Herborist-, fytotherapie- en natuurgeneeskunde opleidingen	Mesologie, kinesiologie, orthomoleculair, bijscholing bij het huidige vak zoals natuurgeneeskundige kraamverzorgster of natuurgeneeskundige diëtist.
3	Opleidingen van minimaal 1 ECTS (28 klokuren), omgerekend naar minimaal 4 dagen fulltime les. De lessen hoeven niet achtereenvolgend te worden gegeven.	Opleiding van minder dan 1ECTS en dus minder 4 fulltime lesdagen, zoals een eenmalige lezing of kortdurende workshop.
4	Websites die minimaal de criteria 'vakken', 'scholing in maanden' en de 'leervorm' (klassikaal of thuisstudie) bevatten.	Websites die niet de criteria 'vakken', 'scholing in maanden' en de 'leervorm' (klassikaal of thuisstudie) bevatten.

2.1.1.2 Zoekselectie

Om de meest relevante zoekresultaten te krijgen is de 'zoek-regio' van de Google zoekmachine ingesteld op het desbetreffende onderzochte land. Hierbij als eerst *Nederland* als regio dan *België* en als laatst *Duitsland*. Om geschikte bronnen te vinden via de zoekmachine zijn er zoektermen vastgesteld. Doordat de benamingen nog wel eens kunnen verschillen zijn ook synoniemen in de zoekopdrachten meegenomen. In tabel 2 zijn de zoekopdrachten opgenomen voor zowel Nederland als België (in het Nederlands) en in tabel 3 zijn de zoekopdrachten van Duitsland te vinden (in het Duits).

Tabel 2: Gebruikte zoektermen en synoniemen voor zoekstrategie fytotherapie-opleidingen

Zoekterm (NL)	Synoniem (NL)	Toevoeging aan elke zoekterm
<i>Herboristenopleiding/ Opleiding tot herborist</i>	Herbalistopleiding / kruidkundige	Nederland OF België
<i>Fytotherapie-opleiding</i>	Fytotherapeut-opleiding/ Opleiding tot fytotherapeut/ Opleiding fytotherapie	Nederland OF België
<i>Natuurgeneeskunde- opleiding/ Opleiding tot Natuurgeneeskunde</i>	Kruidengeneeskunde-opleiding/ Opleiding tot Kruidengeneeskundige/ Gezondheidstherapeut	Nederland OF België

Tabel 3: Gebruikte zoektermen en synoniemen voor zoekstrategie fytotherapie-opleidingen

Zoekterm (DE)	Synoniem (DE)	Toevoeging aan elke zoekterm
Heilkräuterkunde ausbildung	-	Deutschland
Phytotherapie ausbildung	Heilpflanzenkunde ausbildung/ Kräuterheilkunde/ Pflanzenheilkunde	Deutschland
Heilpraktiker	Naturheilkunde	Deutschland

2.1.1.3 Criteria

Alle opleidingen die geïnccludeerd zijn, zijn getoetst op acht criteria. De criteria zijn als volgt:

1. Soort (Cursus, bijscholing, vakopleiding, beroepsopleiding)
2. Niveau (Niveau van aangeboden leerstof - MBO, HBO, WO)
3. Duur (Lengte van de opleiding in maanden)
4. Accreditatie (Registratiecode van geaccrediteerde opleiding, en toekennende instantie, te weten de Nederlandse overheid, een Beroepsvereniging- of een andersoortige instantie)
5. Vakken (Naam van de aangeboden lessen)
6. Leervorm
 - a. Online of offline
 - b. Aantal lessen (Aantal gegeven lessen)
 - c. Lesduur (Lesduur in uren)
 - d. Leermateriaal (Lesmateriaal onderdeel van het collegegeld)
 - e. Stage (Stage opgenomen in het curriculum)
7. Toetsing
 - a. Schriftelijke opdrachten
 - b. Tentamen
 - c. (Praktijk/theorie) examen
8. Wetenschappelijke onderbouwing (Is de informatie die wordt verstrekt wetenschappelijk onderbouwd)

Bij de opleidingen waar één of meerdere criteria niet worden vermeld is er in plaats van het antwoord het woord 'onbekend' ingevuld om aan te duiden dat de informatie mist.

2.1.2 Registratie

De criteria zoals eerder benoemd (2.1.1.3) is geregistreerd in Excel volgens een vooraf vastgelegd format, zoals te zien in tabel 4.

Tabel 4: Format tabel registratie van gevonden informatie uit bronnenonderzoek

Organisatie	Naam	Soort	Niveau	Scholing in mnd	Studiebelasting in uren	ECTS	Accreditatie	Vakken	Leervorm	Toetsing	Wetenschappelijke onderbouwing	Land
Naam van de organisatie	Naam van de opleiding	Curcus/ Bijscholing/ Beroepsopleiding/ Vakopleiding	MBO/HBO/ Universiteit	Lengte van de opleiding uitgedrukt in maanden	Studiebelasting in uren	Studiebeasting in ECTS	Naam van de acceditatie	Naam van het vak zoals die is gelabeld voor de analyse	1. Online/offline 2. Aantal lessen 3. Lesduur 4. Soort leermateriaal 5. Stage?	Schriftelijk examen/Praktijkexamen/Stage/Huiswerk	Ja/Nee	Landcode

Er zijn 23 kolommen met elk bovenaan één criterium omschreven waarbij de 'leervorm' is toegespitst in vijf subcriteria. Per opleiding aanbiedende organisatie is de informatie per criterium ingevoerd in de desbetreffende kolom. Vanwege de grote van de database is er een volgsysteem geïmplementeerd. Het volgsysteem is als volgt tot stand gekomen: elke organisatie is omschreven in een eigen rij met een specifiek nummer dat correspondeert met de volgorde waarin de organisatie is gevonden. Bijvoorbeeld de organisatie Nederlandse Academie voor Natuurgeneeskunde (NAVN) is de eerstgevonden organisatie en heeft cijfer 1, de tweede gevonden organisatie is de Hogere school Voor Natuurgeneeskunde Arnhem (HVNA) en heeft het cijfer 2 gekregen enzovoorts. De opleidingscategorie (herborist, fytotherapeut en natuurgeneeskundige), niveau van de opleiding, en soort opleiding hebben ook een codering gekregen. Elke mogelijkheid binnen opleidingscategorie, niveau en soort is gelabeld met een cijfer tussen de één en tien. Zo heeft de opleidingscategorie drie mogelijke opties: herborist, fytotherapeut en natuurgeneeskundige. Indien de opleiding een herboristenopleiding is heeft die het cijfer 1 gekregen, een fytotherapie-opleiding het cijfer 2 en een natuurgeneeskunde opleiding het cijfer 3. Op deze manier is het mogelijk gemaakt een analyse uit te voeren. Dit principe is ook toepast voor het niveau en het soort opleiding, zie tabel 5. Omdat niet alle opleidingsvormen van de soort opleiding op voorhand bekend zijn, zijn die voor nu aangeduid met een asteriks.

Tabel 5: Voorbeeld gekoppelde cijfers per opleidingscategorie, niveau en soort opleiding

Cijfer	Opleidingscategorie	Niveau	Soort opleiding
1	Herborist	MBO	Beroepsopleiding
2	Fytotherapeut	HBO	Cursus
3	Natuurgeneeskundige	WO	Vakopleiding
4		Onbekend	Onbekend
5			*
6..			*
..			*
..10			*

Een opleidingaanbiedende organisatie ziet er in de database dan uit zoals in tabel 6. De eerste gevonden organisatie NAVN, welke een opleiding tot Natuurgeneeskundige therapeut aanbiedt, valt onder de categorie Natuurgeneeskunde, wordt gegeven op hbo-niveau en is een vakopleiding. Om in een snelle oogopslag te kunnen zien welke cijfercombinatie de opleiding mee heeft gekregen is deze samengevoegd met de landcode van het land waarin de organisatie zich bevindt. De codering is geformuleerd als *landafkorting;opleidingscategorie;niveau;soort opleiding*. De codering voor in de tabel 6 als voorbeeld genoemde organisatie (NAVN) is dan zijn NL323.

Tabel 6: Voorbeeld van de documentatie van de opleidingen

Organisatie	Opleiding	Opleidings- categorie	Niveau	Soort opleiding	Codering	Volg- nummer Organisatie
NAVN	Natuurgeneeskundige therapeut	3	2	3	NL323	01

2.2 Methode deelvraag 2

De deelvraag ‘Wat zijn de inhoudelijke overeenkomsten of verschillen van de fytotherapie-opleidingen in Nederland en die van Duitsland en België?’ is beantwoord met de informatie die is verzameld gedurende het bronnenonderzoek voor deelvraag 1. Er is gekeken naar dezelfde criteria zoals omschreven in 2.1.1.3.

2.2.1 Onderzoek

Nadat alle benodigde opleidingen uit deelvraag 1 zijn vergaard, zoals in het tabelformat in tabel 4, is de ingevulde dataset van Nederland vergeleken met die van België en Duitsland.

2.2.2 Registratie

De benodigde informatie is op dezelfde manier geregistreerd als omschreven bij de methode van deelvraag 1, onder kopje 2.1.2 Registratie; horizontaal in de tabel staan de criteria en verticaal de opleidingen (zie tabel 4).

2.2.3 Analyse

De vergelijking tussen Nederland-België en Nederland-Duitsland is uitgevoerd door de criteria tussen de landen te vergelijken en hiermee de overeenkomsten per criterium te tonen. In totaal zijn er acht criteria, zie 2.1.1.3, en dus acht vergelijkingen per Nederland-België en Nederland-Duitsland. Elke criteriumvergelijking is getoond in een aparte tabel. Met het gebruik van Excel is er een telling gedaan van de mate waarin de opleidingen overeenkomen per criterium. Hieruit is een conclusie getrokken die aangeeft in hoeverre opleidingen overeenkomen op de criteria. Dit geeft een idee wat de meest voorkomende criteria zijn waar fytotherapie-gerelateerde opleiding tegenwoordig aan voldoen. De data welke gelabeld zijn als ‘onbekend’ zijn niet in het onderzoek meegenomen en daarmee geëxcludeerd. Zie onderstaand een gedetailleerde uitleg van de analyse per criterium.

2.2.3.1 Soort opleiding

Om te analyseren welke verschillende soorten opleidingsvormen er zijn, is er een telling gemaakt van de soorten opleiding per land. Zie het format in tabel 7. De mate van voorkomen wordt weergegeven in cijfers. Het verschil tussen de opleidingssoorten zit hem in de duur van de opleidingen. **Bijscholing en een module duren kunnen enkele maanden duren, waarbij een beroepsopleiding drie jaar duurt en een vakopleiding tussen de vier á vijf jaar.**

Tabel 7: Format tabel ‘soort opleiding’

Soort	NL	DLD	BE	Eindtotaal
Bijscholing	1			1
Vakopleiding	1	2	1	4
Beroepsopleiding		2		2
Module	...	...	...	
Bijscholing				

2.2.3.2 Niveau

In totaal zijn er drie niveaus (MBO, HBO en WO) waar de opleiding aan kan voldoen. Het niveau moet worden vermeld staan op de website, anders wordt het als *onbekend* gelabeld. Met het gebruik van een draaitabel, een tabelsoort in Excel waarmee op een dynamische manier informatie kan worden samengevat en geanalyseerd, is het aantal keer dat een niveau voorkomt getoond per land. Er is gekeken naar het meest voorkomende niveau in de drie verschillende landen. Het meest voorkomende niveau zal worden gezien als het niveau waar minimaal aan zal moeten worden voldaan voor een fytotherapie opleiding in Nederland.

2.2.3.3 Duur (scholing in maanden)

Voor de analyse van de duur van de opleidingen (in maanden) is er per opleidingsniveau (MBO, HBO en WO) er gekeken naar de duur een opleiding (hoelang een opleiding duurt), waarbij er gebruik is gemaakt van de indeling in maanden van 0-6 maanden, 7-12 maanden, 13-18 maanden etc. Deze indeling is gemaakt, omdat 6 maanden, 12 maanden, 18 maanden etc. een vermenigvuldiging is van 6. Dit maakt dat de telling gemakkelijk is af te lezen, omdat 6 maanden gelijk staat aan een half jaar, 12 maanden aan een jaar, 18 maanden aan anderhalf jaar etc. Deze categorisering is in een tabel gezet waarbij er is geteld hoeveel opleidingen er zijn aangeboden binnen de bepaalde tijdsduur per opleidingsniveau. De analyse ziet eruit als in tabel 8.

Tabel 8: Voorbeeld/format vergelijkingstabel van de duur van een opleiding naar niveau

Maanden	NL	DLD	BE	Eindtotaal
MBO				
0-6	1			1
7-12	1	2	1	4
13-18		2		2
....	...	...	...	

2.2.3.4 Accreditatie

Een accreditatie is een keurmerk vanuit een beroepsvereniging of instantie dat de, in dit geval, opleiding aan hun maatstaven voldoet. Accreditatie zorgt voor kwaliteitstoezicht op de markt. Alleen gezaghebbende organisaties, waaronder beroepsverenigingen en instanties mogen accreditaties uitgeven. Hierdoor staat de accreditatie voor een erkenning wat de kwaliteit van de opleiding aangeeft (Council of the European Union & European Parliament, 2008). De analyse van het criterium “accreditatie” is uitgevoerd met het gebruik van een trechter welke bestaat uit twee filters. De accreditaties die voldoen aan de eisen zijn meegenomen in het onderzoek. De filters zijn te vinden in figuur 1. De Belgische en Duitse accreditaties zijn niet meegenomen, omdat de onderzoeksvraag zich richt op de Nederlandse fytotherapie-opleidingen. Doordat niet alle accreditaties die te vinden zijn op de website direct te maken hebben met de Westerse kruidengeneeskunde is het van belang ook deze eruit te filteren. Ook de accreditaties vanuit de overheid worden niet in de analyse getoond, deze worden besproken bij deelvraag 3.

Figuur 1: Filter (in trechtersvorm) voor selectie van (voldoende) geaccrediteerde opleidingen die meegenomen mogen worden in de analyse ten behoeve van het vaststellen van de criteria waaraan een fytotherapie-opleiding in Nederland minimaal moet voldoen.

2.2.3.5 Vakken

De analyse van het criterium “vakken” is uitgevoerd met het gebruik van een trechter welke bestaat uit twee filters. De vakken die voldoen aan de eisen zijn meegenomen in het onderzoek. De trechter is te vinden in figuur 2. Omdat een vak die één enkele opleiding aanbiedt niet representatief is voor fytotherapie-opleidingen in het algemeen zijn deze niet in het onderzoek meegenomen. Om eenzelfde soort reden zijn alleen de vakken die minimaal

in twee landen voorkomen meegenomen in het onderzoek. Dit om ervoor te zorgen dat er een vergelijking mogelijk blijft tussen de landen om hiermee een conclusie te kunnen trekken.

Figuur 2: Filter (in trechtervorm) voor selectie van vakken die meegenomen mogen worden in de analyse ten behoeve van het vaststellen van de criteria waaraan een fytotherapie-opleiding in Nederland minimaal moet voldoen

De vakken die na het filteren zijn overgebleven zijn geïnterpreteerd als waardevolle vakken en zijn meegenomen in de conclusie.

2.2.3.6 Leervorm

De vijf subcriteria binnen de 'leervorm' zijn op verschillende manieren geanalyseerd. De subcriteria 'aantal lessen' en 'lesduur' per opleiding, cursus etc. zijn weergegeven in grafieken en tabellen. Hierin zal naar voren komen wat de gemiddelden zijn van de subcriteria per land, opleidingscategorie en opleidingsniveau om zo de verschillen en daarbij de overeenkomsten te zien. Ook is de modus uitgezocht. Dit geeft informatie over het meest voorkomende, en dus het meest gebruikelijke, lessenaantal en lesduur is. Het subcriterium 'online of offline' is geanalyseerd door de lessen die online en de lessen die offline worden gegeven te tellen per opleidingscategorie, opleidingsniveau en land. De subcriteria 'leermateriaal' en 'stage' is geanalyseerd door middel van het *ja/nee* principe waarbij er wordt geteld of de opleiding wel of niet leermateriaal beschikbaar stelt of een stage verplicht. Ook deze subcriteria worden onderverdeeld per opleidingscategorie, opleidingsniveau en land.

2.2.3.7 Toetsing

Het criterium "toetsing" is geanalyseerd door de verschillende toetsingsvormen te tellen op voorkomen per opleidingscategorie, opleidingsniveau en land. De toetsingsvormen die het meeste voorkomen zijn aangenomen als toetsingen die van belang zijn voor een fytotherapie opleiding. Bij de toetsingsvormen is er een verschil gemaakt tussen tentamens en (praktijk/theorie) examen, waarbij een tentamen een kennistoets is die na elke module wordt afgenomen en een examen een kennistoets is waarmee de opleiding wordt afgesloten. Een examen vraagt dus om meer kennisgeving van de verschillende onderwerpen die zijn aangeboden gedurende de opleiding dan een tentamen.

2.2.3.8 Wetenschappelijke onderbouwing

Om te achterhalen hoe belangrijk wetenschappelijke onderbouwing van een opleiding wordt beschouwd is er geteld hoe vaak dit genoemd wordt (antwoord "ja") in de ruwe datatabel per opleidingscategorie, opleidingsniveau en land (zie format tabel 4).

2.3 Methoden deelvraag 3

In deze paragraaf zal worden omschreven hoe de deelvraag 'Waaraan moet een opleiding voldoen om door de overheid te worden gezien als een kwalitatieve goede opleiding?' is onderzocht en geanalyseerd.

2.2.1 Onderzoek

Om te weten hoe vanuit de maatschappij wordt gekeken naar de kwaliteit van de Nederlandse opleidingen is er onderzocht welke eisen er in Nederland worden gesteld aan opleidingen om ze te accrediteren als een MBO, HBO of WO opleiding. In Nederland en Vlaanderen is de NVAO de instantie die de accreditaties uitgereikt. De meeste informatie is dan ook van hun website gehaald. Zoektermen die naast 'NVAO' ook zijn gebruikt zijn te vinden in tabel 9.

Tabel 9: Zoektermen onderwijs accreditatie

Zoekterm	Synoniem	Toevoeging aan elke zoekterm
Maatstaf kwaliteit hoger onderwijs		Nederland
Accreditatie HBO	Hbo-accreditatie	Nederland
Hoe weet ik of een opleiding goed is?	Wat is een kwalitatieve goede opleiding?	Nederland
Hoe wordt een opleiding erkend?	Hoe wordt een opleiding geaccrediteerd?	Nederland
NVAO		Nederland

Naast de resultaten die verkregen zijn met behulp van bovenstaande zoektermen is er ook onderzocht welke accreditaties er worden afgegeven vanuit beroepsverenigingen of instanties. Deze informatie geeft extra kennis over welke accreditaties er van belang zijn vanuit beroepsverenigingen en instanties, naast de accreditaties van de overheid. De informatie omtrent de accreditaties zal worden bemachtigd van de websites van de opleidingen.

2.2.2 Registratie

De tekstuele informatie die is gevonden met het gebruik van de zoektermen is samengevoegd tot één samenhangend geheel. De accreditaties welke gevonden zijn op de websites zijn afgelezen en verwerkt in Excel volgens het format in tabel 4.

2.2.3 Analyse

Met de gevonden informatie is er gekeken of de eisen van de overheid en instanties passen bij de opleidingen en welke opleidingen hiermee als kwalitatieve opleidingen kunnen worden beschouwd.

In het volgende hoofdstuk, hoofdstuk 3, zullen per deelvraag de resultaten van het onderzoek worden weergegeven.

3. Resultaten

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van de eerder omschreven methode. De resultaten welke hieruit voortvloeien worden per deelvraag omschreven in dit hoofdstuk.

3.1 Resultaten deelvraag 1

De resultaten van de deelvraag 'Welke fytotherapie-gerelateerde opleidingen zijn er in Nederland, Duitsland en België?' zullen in deze paragraaf worden beantwoord. Zoals omschreven in de methode hebben de opleidingscategorieën, verschillende niveaus en soorten opleidingen een cijfer toegekend gekregen. De verdeling is aangegeven in tabel 1.

Tabel 100: Gekoppelde cijfers per opleidingscategorie, niveau en soort opleiding

Cijfer	Opleidingscategorie	Niveau	Soort opleiding
1	Herborist	MBO	Beroepsopleiding
2	Fytotherapeut	HBO	Bijscholing
3	Natuurgeneeskundige	WO	Cursus
4		Onbekend	Module
5			Specialisatie
6			Vakopleiding
7			Onbekend

In totaal zijn er 47 opleidingen in kaart gebracht die door 29 verschillende organisaties worden aangeboden. Dit aantal wijkt af van het aantal opleidingen dat in de methode staat aangegeven, namelijk 54 opleidingen in totaal. Vanwege het gebrek aan opleidingsaanbod in België is hiervan afgeweken, in België blijken maar drie opleidingen tot fytotherapeut te zijn en twee opleidingen tot natuurgeneeskundige.

De in kaart gebrachte organisaties en opleidingen inclusief de landcode, zoals omschreven in 2.1.2, zijn per land getoond in tabel 11, 12 en 13. Als eerst worden de Nederlandse opleidingen vermeld (tabel 11), vervolgens de Duitse (tabel 12) en als laatste de Belgische (tabel 13).

Tabel 11: Naam van de organisaties en opleiding, opleidingscategorie niveau, soort en landcode

Organisatie	Opleiding	Opleiding categorie	Niveau	Soort	Codering
NAVN	Natuurgeneeskundige therapeut	Natuurgeneeskunde	HBO	Vakopleiding	NL326
HVNA	Natuurgeneeskunde	Natuurgeneeskunde	HBO	Vakopleiding	NL326
De Sprenk	Herborist	Herborist	MBO	Beroepsopleiding	NL116
De Sprenk	Meester Herborist	Herborist	HBO	Specialisatie	NL125
SORAG	Kruiden en Voeding specialist	Fytotherapeut	HBO	Module	NL224
SORAG	Kruidengeneeskunde	Fytotherapeut	HBO	Module	NL224
Het Kruidenrijk	Kruidengeneeskunde (basiscursus vakopleiding)	Fytotherapeut	MBO	Vakopleiding	NL236
De Ondernemersschool	Kruidengeneeskunde	Fytotherapeut	MBO	Beroepsopleiding	NL231
Instituut voor E.E. Natuurgeneeskunde	E.E. Natuurgeneeskunde	Natuurgeneeskunde	HBO	Vakopleiding	NL326
OHM	Herborist	Herborist	HBO	Vakopleiding	NL126
SAGHO	Fytotherapie	Fytotherapeut	HBO	Module	NL224
SAGHO	Herborist	Herborist	HBO	Module	NL124
SAGHO	Natuurgeneeskundig therapeut Compleet pakket	Natuurgeneeskunde	HBO	Module	NL324
Instituut CAM	Toegepaste Natuurgeneeskunde therapie	Natuurgeneeskunde	HBO	Vakopleiding	NL326
Herba Sanitas	Fytotherapie	Fytotherapeut	HBO	Vakopleiding	NL226
NAEG	Van Passie naar Professie	Natuurgeneeskunde	HBO	Beroepsopleiding	NL321
De groene zon	Herborist	Herborist	MBO	Cursus	NL113
Filiamosa kruidenatelier	Kennis van Kruiden	Herborist	MBO	Cursus	NL123

Tabel 12: Naam van de organisaties en opleiding in Duitsland inclusief landcode

Organisatie	Opleiding	Opleiding categorie	Niveau	Soort	Codering
Fernstudium	Phytotherapie	Fytotherapeut	Onbekend	Bijscholing	DLD242
Fernakademie	Heilkräuterkunde	Fytotherapeut	MBO	Bijscholing	DLD241
ILS	Phytotherapie	Fytotherapeut	HBO	Beroepsopleiding	DLD221
SGD	Heilpraktiker	Natuurgeneeskunde	HBO	Beroepsopleiding	DLD323
SGD	Phytotherapie	Fytotherapeut	Onbekend	Beroepsopleiding	DLD241
Impuls eV	Phytotherapie	Fytotherapeut	Onbekend	Beroepsopleiding	DLD241

Isolde Richeter Naturheilschule	Heilpraktiker	Natuurgeneeskunde	HBO	Beroepsopleiding	DLD321
ZfN	Heilpraktiker	Natuurgeneeskunde	HBO	Beroepsopleiding	DLD321
Akademie gesundes leben	Heilkräuterkunde	Herborist	Onbekend	Beroepsopleiding	DLD141
Paracelsus	Heilpraktiker	Natuurgeneeskunde	HBO	Beroepsopleiding	DLD321
Millefolia	Heilkräuterkunde	Herborist	Onbekend	Cursus	DLD143
Wildwiese	Heilkräuterkunde	Herborist	Onbekend	Cursus	DLD143
BTB	Heilpflanzenkunde	Herborist	HBO	Beroepsopleiding	DLD121
Deutsche Heilpraktikerschule	Heilpraktiker Naturheilkunde	Natuurgeneeskunde	HBO	Beroepsopleiding	DLD321
Natura Naturans	Heilkräuterberater	Herborist	MBO	Cursus	DLD143
Die Gundermannschule	Kräuterpädagoge	Herborist	HBO	Beroepsopleiding	DLD121
heilpflanzenschule Nordschwarzwald	Heilpflanzenexperte	Fytotherapeut	HBO	Beroepsopleiding	DLD221

Tabel 13: Naam van de organisaties en opleiding in België inclusief landcode

Organisatie	Opleiding	Opleiding categorie	Niveau	Soort	Codering
Europese Academie	Beoefenaar van de natuurgeneeskunde	Natuurgeneeskunde	HBO	Vakopleiding	BE326
Europese Academie	Fytotherapeut	Fytotherapeut	HBO	Beroepsopleiding	BE221
Europese Academie	Herborist	Herborist	HBO	Beroepsopleiding	BE121
Europese Academie	Meester Herborist	Herborist	HBO	Beroepsopleiding	BE121
KU Leuven	Fytotherapeut	Fytotherapeut	WO	Specialisatie	BE234
Centrum Voor Afstandsonderwijs	Fytotherapeut	Fytotherapeut	Onbekend	Module	BE244
Centrum Voor Afstandsonderwijs	Naturopaat	Natuurgeneeskunde	Onbekend	Beroepsopleiding	BE341
De Levenschool	Kruidenleer	Herborist	Onbekend	Cursus	BE143
Syntra	Herborist	Herborist	Onbekend	Beroepsopleiding	BE141
Syntra	Herborist in de praktijk	Herborist	Onbekend	Bijscholing	BE142
Syntra	Kruidenverwerker	Herborist	Onbekend	Beroepsopleiding	BE141

3.2 Resultaten deelvraag 2

In deze paragraaf wordt er antwoord gegeven op de tweede deelvraag: Wat zijn de inhoudelijke overeenkomsten of verschillen van de fytotherapie-opleidingen in Nederland en die van Duitsland en België?

3.2.1 Soort opleiding

Enkel in België worden alle mogelijke opleidingssoorten aangeboden. Nederland biedt geen bijscholing aan en Duitsland geen module en specialisatie. Gekeken naar de meest voorkomende opleidingssoorten per land wordt er binnen Nederland de fytotherapie-gerelateerde opleidingen vooral in de vorm van een vakopleiding aangeboden (7x), Duitsland het meeste in de vorm van een beroepsopleiding (12x) en ook België biedt de opleiding vooral in de vorm van een beroepsopleiding aan (6x). In tabel 14 zijn de resultaten getoond van meeste voorkomend naar minst voorkomend.

Tabel 14: Voorkomen van het soort opleiding per land

Soort	Land			Eindtotaal
	NL	DLD	BE	
Beroepsopleiding	3	12	6	21
Vakopleiding	7	1	1	9
Cursus	2	3	1	6
Module	5		1	6
Bijscholing		2	1	3
Specialisatie	1		1	2

3.2.2. Niveau

De opleidingen worden op drie verschillende denkniveaus onderwezen: MBO, HBO en WO. Zoals te zien in tabel 15 zijn er in Nederland geen opleidingen op WO-denkniveau. Dit is wel het geval in Duitsland en België, waar er in beide landen één opleiding wordt aangeboden op WO-niveau. In de drie onderzochte landen wordt er voornamelijk op HBO-denkniveau lesgegeven.

Tabel 15: Voorkomen van de verschillende opleidingsniveaus per land

Niveau	Land			Eindtotaal
	NL	DLD	BE	
HBO	13	9	4	26
Onbekend		6	6	12
MBO	5	2		7
WO		1	1	2

3.2.3 Duur (Scholing in maanden)

Vooral in Nederland is er een grote variatie aan de duur van de opleidingen. Op mbo-niveau verschilt de opleidingsduur van de soorten opleidingen tussen zeven en 48 maanden, op hbo-niveau varieert het tussen één maand en zestig maanden. Duitsland biedt enkel opleidingen aan op hbo-niveau met een opleidingsduur tussen de één en 24 maanden en één op wo-niveau van 42 maanden. Ook België biedt alleen opleidingen aan op hbo- en wo-niveau. De opleidingsduur varieert tussen de zeven en 48 maanden voor HBO en één maand op WO-niveau. Voor de complete resultaten lijst zie bijlage I.I.

3.2.4 Accreditatie

Zoals aangegeven in paragraaf 2.2.3.4 worden de Duitse en Belgische accreditaties van de opleidingen niet meegenomen en zullen deze accreditaties niet worden geanalyseerd. Nadat alle Nederlandse accreditaties zijn gefilterd volgens het trechter principe in 2.2.3.4 blijven er van de zeventien soorten accreditaties dertien accreditaties over. De overgebleven accreditaties in tabel 16 zijn Nederlandse accreditaties met betrekking op de fytotherapie.

Tabel 16: Overgebleven accreditatie na selectie

Accreditatie vanuit beroepsverenigingen	Accreditaties vanuit instanties
Belangen Associatie Therapeut en Consument (BATC)	Kwaliteit en Toetsing Natuurgerichte Opleidingen (KTNO)
Stichting GezondZorg (SGZ)	Nederlandse Raad voor Training en Opleiding (NRTO)
Vereniging ter Bevordering van Alternatieve Geneeswijze (VBAG)	Stichting Nederlands Register voor Opleidingen (SNRO)
Federatie voor Additief Geneeskundig Therapeuten (FAGT)	Centraal Register Kort Beroepsonderwijs (CRKBO)
Nederlandse Federatie Gezondheidszorg (NFG)	PLATO (Platform Onderwijs, Opleiding en Organisatie)
Landelijke Vereniging Natuurgeneeskundig Therapeuten (LVNT)	Centrum voor Post Initieel Onderwijs Nederland (CPION)
Nederlandse Vereniging van Soma Therapeuten (NVST)	
Totaal	13

De CRKBO en SNRO waarborgen de kwaliteit van beroepsopleidingen in het particulier onderwijs, onderwijs welke dus niet wordt gefinancierd door de overheid. Het diploma krijgt meer waarde als de opleiding geaccrediteerd zijn door één of meerdere accreditaties van de CPION, PLATO, KTNO en NRTO controleren de toetsing, diplomering en registrering van particuliere en niet particuliere opleidingen. De BATC, FAGT, NFG, SGZ, VBAG, NVST en LVNT zijn beroepsverenigingen waar de therapeuten zich bij aan kunnen sluiten. Een beroepsvereniging is een vereniging van beroepsprofessionals wie hetzelfde beroep uitoefenen en een collectief vormen om richtlijnen en kwaliteitsstandaarden te ontwikkelen (SKJ, 2021). Het voordeel, vanuit kwaliteitsoogpunt gezien, is dat als een therapeut is aangesloten bij een beroepsvereniging dit betekent dat de therapeut voldoet aan de gestelde eisen van de vereniging. De eisen kunnen verschillen, maar bevatten bijna altijd eisen omtrent het opleidingsniveau, diploma's en ervaring. De beroepsvereniging kijken ook de naar accreditaties die de opleiding heeft gekregen vanuit instanties die de kwaliteit van de toetsing, diplomering en registrering waarborgen. Hiermee kan de kwaliteit van de therapeut worden aangeduid. Veel opleidingen zijn aangesloten bij één of meerdere beroepsverenigingen, waardoor de afgestudeerde direct lid is. Dit geeft aan dat de opleiding volgens de kwaliteitseisen van de verschillende beroepsverenigingen opleidt wat indirect de kwaliteit van de opleiding aanduidt.

3.2.5 Vakken

In totaal worden er 72 verschillende vakken aangeboden binnen Nederland, Duitsland en België. Deze volledige vakkenlijst is te vinden in bijlage I.II. Nadat de vakkenlijst is opgesteld,

zijn er na de selectie, zoals omschreven in 2.2.3.5, acht vakken geïnccludeerd. Zoals te zien in tabel 17 komt het vak *Alternatieve geneeswijze* 30 keer voor en wordt dus het vaakste gegeven. De vakken *Inhoudsstoffen* en *Orthomoleculaire therapie* komen beide vier keer voor en worden dus binnen deze acht vakken het minst vaak op de opleidingen aangeboden.

Tabel 17: Overgebleven vakken na selectie

Criterium	Land			Eindtotaal
	NL	DLD	BE	
<i>Vakken</i>				
Alternatieve geneeswijze	14	9	7	30
Anatomie	8	8	4	20
Bachbloesem	6	5	7	18
Geschiedenis van de kruidengeneeskunde	5	3	5	13
Fytotherapie	4	3	4	11
Medische basiskennis	5	2	2	9
Inhoudsstoffen		2	2	4
Orthomoleculaire therapie	2	2		4

3.2.6 Leervorm

Het criterium leervorm bestaat uit vijf subcriteria; online of offline, aantal lessen, lesduur, leermateriaal en stage. In de onderstaande alinea is omschreven wat de resultaten zijn per leervorm.

3.2.6.1 Online of offline

Uit de analyse is gebleken dat er het vaakst offline les wordt gegeven. Dit wordt het meest gedaan op de natuurgeneeskunde opleiding, vervolgens op de herboristen opleiding en als laatst op de fytotherapie opleiding. De herboristen opleiding wordt zelden online aangeboden, namelijk maar één keer tegenover acht keer offline. Hierbij valt het ook op dat enkel de opleiding herborist niet online op mbo-niveau wordt aangeboden. Dit is wel het geval bij de andere niveaus en categorieën. Uit het onderzoek is gebleken dat er ook een variatie bestaat waarbij de educatie zowel online als offline wordt gegeven. Deze manier van educatie heet blended learning en enkel in Duitsland zijn er twee opleidingen gevonden welke de lesstof op die manier doceren. Voor de volledige resultatentabel zie bijlage I.III

3.2.6.2 Aantal lessen

In Duitsland worden er gemiddeld de meeste lessen gegeven met een modus van 12,5 lessen per opleiding. In Nederland worden er gemiddeld 64 lessen gegeven, maar is de modus twaalf lessen per opleiding. Als laatste is België welke gemiddeld 35 lessen geeft en een modus heeft van acht lessen, zie tabel 18. De complete analyse van het aantal lessen is te vinden in bijlage I.IV

Tabel 18: Totaal, gemiddelde en modus van de leervorm 'aantal lessen'

	NL	DLD	BE
<i>Totaal</i> aantal lessen	18	18	11
<i>Gemiddelde</i> aantal lessen	64	91	35
<i>Modus</i> aantal lessen	12	12,5	8

3.2.5.3 Lesduur

De fytotherapie-gerelateerde opleidingen duren gemiddeld zes uur per les. Vooral in Nederland nemen de natuurgeneeskunde opleidingen op hbo-niveau gemiddeld de meeste tijd in beslag, dit geldt ook voor Duitsland. In België nemen ze gemiddeld meer tijd voor de herboristen opleidingen op hbo-niveau in vergelijking met de andere fytotherapie-gerelateerde opleidingen. Zie tabel 19 voor een compleet overzicht.

Tabel 19: Leervorm 'lesduur' in uren weergegeven in gemiddeldes per opleidingscategorie (herborist, fytotherapie en natuurgeneeskunde), niveau en land

			Land		
Leervorm	Opleidingscategorie	Niveau	NL	DLD	BE
Gemiddelde lesduur in uren					
	Fytotherapeut				
		Onbekend		1	
		MBO	4	6	
		HBO	5	1	3
		WO			2
	Herborist				
		Onbekend		7	5
		MBO	2,5		
		HBO	6,5	3	6
	Natuurgeneeskunde				
		HBO	6,6	7,5	5
		WO			2

3.2.6.4 Leermateriaal

Alle opleidingen, waarbij het niveau bekend is, bieden vanuit de opleiding leermateriaal aan waar de student mee aan de slag kan. Het kopen van boeken is bij deze opleidingen dus niet direct nodig. Enkel België biedt voor de WO specialisatie tot fytotherapie geen leermateriaal aan. Zie bijlage I.V voor de uitgebreide tabel.

3.2.6.5 Stage

Bij veel opleidingen is er geen stage opgenomen in het curriculum of wordt het niet verplicht gesteld, beide zijn opgenomen onder de noemer Nee. Zoals te zien in tabel 20 biedt het overgrote deel van de opleidingen in Nederland, Duitsland en België geen stage aan in hun curriculum. Vooral op hbo-niveau in alle landen wordt het vaker achterwege gelaten. Er lijkt hierin geen verschil te zijn tussen de opleidingen herborist, fytotherapeut en natuurgeneeskundige.

Tabel 20: Leervorm 'stage' weergegeven per aantal ja/nee per opleidingscategorie (herborist, fytotherapie en natuurgeneeskunde), niveau en land

Leervorm	Opleidingscategorie	Niveau	Land					
			NL		DLD		BE	
			Ja	Nee	Ja	Nee	Ja	Nee
Stage								
	Fytotherapeut							
		MBO		2		1		
		HBO	1	3		2		1
		WO						1

Herborist	Onbekend				3		1
Natuurgeneeskunde	MBO	1	2		1		
	HBO	2	1		2		2
	Onbekend				3		4
	HBO	3	3	1	4	1	
	WO				1		
	Onbekend						1
Eindtotaal		7	11	1	17	1	10

3.2.7 Toetsing

Er zijn zeven manieren waarop de student gedurende of aan het eind van het leerjaar/opleiding kan worden getoetst:

1. Herbarium (verzameling gedroogde planten gebundeld in een boek)
2. Schriftelijke opdrachten
3. Presentatie
4. Theorie-examen
5. Praktijkexamen
6. Tentamen
7. Scriptie

Bij de Nederlandse herboristen opleiding op mbo-niveau wordt de kennis het meeste getoets in de vorm van schriftelijke opdrachten, zie de samenvattende tabel 21. Op hbo-niveau bestaat de toetsing uit schriftelijke opdrachten en een theorie-examen, welke in gelijke mate worden gehanteerd. Bij de opleiding fytotherapie zijn dat vooral schriftelijke opdrachten (MBO) theorie- examens of tentamens (HBO) en de natuurgeneeskunde opleidingen maken op hbo-niveau het meeste gebruik van theorie-examens en schriftelijke opdrachten.

De verhoudingen binnen Duitse opleidingen zijn iets anders. Daar wordt er op de herboristen opleiding op mbo-niveau vooral om scripties gevraagd en op hbo-niveau in gelijke mate om schriftelijke opdrachten, presentatie, scriptie, tentamen en theorie-examen. De fytotherapie opleidingen op mbo-niveau vragen voornamelijk om schriftelijke opdrachten en theorie-examen. Op hbo-niveau nemen ze vooral theorie-examens af. Op de natuurgeneeskunde opleidingen op hbo-niveau wordt er voornamelijk gebruik gemaakt van theorie-examens. Op WO niveau wordt er in gelijke mate schriftelijke opdrachten, scriptie en tentamen aangeboden.

België daarentegen heeft geen herboristen opleidingen op mbo-niveau, maar wel op hbo. Binnen die opleidingen gebruiken zij schriftelijke opdrachten en praktijkexamens om de studenten te toetsen. Op de fytotherapie opleidingen, welke zij ook alleen op hbo-niveau aanbieden, testen zij de studenten hetzelfde als bij de herboristen opleiding, namelijk met schriftelijke opdrachten en praktijkexamens. Hun fytotherapie specialisatie op WO niveau wordt afgesloten met een theorie-examen. De natuurgeneeskunde opleiding wordt alleen op mbo-niveau aangeboden en de studenten worden getoetst door middel van schriftelijke opdrachten, praktijkexamen, scriptie en tentamen. Voor de complete analyse zie bijlage I.VI

Tabel 21: Samenvatting van de meest voorkomende toetsing per categorie, niveau en land

Toetsing	Niveau	Land		
		NL	DLD	BE
Fytotherapeut				
	MBO	Schriftelijke opdrachten	Schriftelijke opdrachten en theorie-examen	
	HBO	Tentamens	Theorie-examen	Schriftelijke opdrachten en praktijkexamen
Herborist	WO			Theorie-examen
	MBO	Schriftelijke opdrachten	Scriptie	
Natuurgeneeskunde				
	HBO	Schriftelijke opdrachten en theorie-examen	Schriftelijke opdrachten , presentatie, scriptie, tentamen en theorie-examen	Schriftelijke opdrachten en praktijkexamen
	WO			
	MBO			Schriftelijke opdrachten, scriptie, tentamen en praktijkexamen
	HBO	Schriftelijke opdrachten en theorie-examen	Theorie-examen	
	WO		Schriftelijke opdrachten , scriptie en tentamen	

3.2.8 Wetenschappelijke onderbouwing

Van de 47 in kaart gebrachte opleidingen zijn er zestien wetenschappelijk onderbouwd. Dat is maar 8% en lijkt daarmee geen belangrijk aspect te zijn voor fytotherapie-gerelateerde opleidingen. In tabel 22 wordt aangegeven op welke wijze wetenschappelijke literatuur wordt ingezet per opleidingscategorie.

Tabel 22: Leervorm 'wetenschappelijk onderbouwing' weergegeven per aantal keren 'ja' in de ruwe datatabel per opleidingscategorie (herborist, fytotherapie en natuurgeneeskunde), niveau en land

			Land			
Wetenschappelijke onderbouwing	Opleidingscategorie	Niveau	NL	DLD	BE	Eindtotaal
Ja						
	Fytotherapeut					
		HBO	2	1		
		WO			1	
		Onbekend		1		

Herborist				
	MBO	1		
	HBO	2	1	
	Onbekend		1	1
Natuurgeneeskunde				
	HBO	3	4	
	WO		1	
	Onbekend			1
Totaal Ja		8	9	3
Nee of onbekend				
Fytotherapeut				
	MBO	2	1	
	HBO	2	1	1
	Onbekend		2	1
Herborist				
	MBO	2		
	HBO	1	1	2
	Onbekend		2	3
Natuurgeneeskunde	HBO	3	2	1
Totaal Nee of onbekend		10	9	8
				27

3.3 Resultaten deelvraag 3

De deelvraag 'Waaraan moet een opleiding voldoen om door de overheid te worden gezien als een kwalitatieve goede opleiding?', zal in deze paragraaf worden beantwoord.

3.3.1 Accreditatie vanuit de overheid

Er bestaan veel fytotherapie-opleidingen in Nederland die op verschillende manieren worden aangeboden. Als maatstaf om te beoordelen of een opleiding van hoge kwaliteit is kan er gekeken worden naar een hbo- of mbo-accreditatie. Indien de opleiding hbo- of mbo-geaccrediteerd is mag ervan uit worden gegaan dat de opleiding kwalitatief goede lesstof aanbiedt en dat de student na het afstuderen genoeg kennis en vaardigheden in huis heeft om te werken in het werkveld en kwalitatieve goede zorg kan bieden. Voordat een nieuwe opleiding binnen een bestaande instantie kan worden geaccrediteerd dient de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) een uitgeschreven opleidingsplan goed te keuren. Eisen aan de accreditatie van de NVAO zijn het opleveren van een concept van het curriculum van het eerste leerjaar, de concept-OER, de leeromgeving, de toetsing, de samenstelling van het docententeam dat de opleiding zal gaan verzorgen en de beoogde leerresultaten van de gehele opleiding. Een panel zal na visitatie beslissen of hieraan wordt voldaan en krijgt zodoende de accreditatie (NVAO, 2018).

Het panel van de NVAO beoordeelt of de opleiding HBO geaccrediteerd kan worden volgens het *Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs*. Dit beoordelingskader bestaat uit 11 'standaarden' welke zijn onderverdeeld onder 6 hoofdthema's. De indeling van het beoordelingskader is als volgt (NVAO, 2018).

- 1. Beoogde eindkwalificaties**
 - a. Standaard 1 beoogde eindkwalificatie
 - i. Beroepsbeleid
 - ii. Eindkwalificatie
 - iii. Profilering
- 2. Programma**
 - a. Standaard 2 oriëntatie programma
 - i. Kennis en kunde
 - ii. Relatie met beroepspraktijk
 - iii. Onderzoek vaardigheden
 - iv. Internationalisering
 - b. Standaard 3 Inhoud programma
 - c. Standaard 4 Vormgeving programma
 - d. Standaard 5 Instroom
- 3. Personeel**
 - a. Standaard 6 Personeel
- 4. Voorzieningen**
 - a. Standaard 7 Materiële voorzieningen
 - b. Standaard 8 Begeleiding
- 5. Kwaliteitszorg**
 - a. Standaard 9 Evaluaties
- 6. Toetsing en gerealiseerd eindkwalificaties**
 - a. Standaard 10 Toetsing
 - b. Standaard 11 Gerealiseerde eindkwalificaties

Opleidingen die vallen onder Alternatieve geneeswijze, waaronder herborist, fytotherapie en natuurgeneeskunde, voldoen in Nederland zelden aan de hierboven omschreven standaarden, omdat niet alle lesstof wetenschappelijk onderbouwd is (Webredactie, 2011). Voor hen is het dus niet mogelijk een HBO of mbo-erkenning te krijgen en hiermee een erkend diploma af te geven en de studenten de mogelijkheid te geven studiefinanciering aan

te vragen. Ook al kunnen zij worden gezien als een particuliere opleiding, hebben zij geen recht op studiefinanciering.

4. Discussie

In dit hoofdstuk zal worden omschreven wat de conclusies zijn van de drie deelvragen waarna er vervolgens de discussiepunten van het onderzoek aan bod komen.

4.1 Doelstelling

Door middel van een bronnenonderzoek is er gezocht naar een verduidelijking waar een kwalitatieve fytotherapie opleiding voor gezondheidsprofessionals aan moet voldoen. Vanwege de grote verscheidenheid in de aangeboden opleidingen is het lastig een goede overwogen keuze te maken welke opleiding de meeste kennis en vaardigheden biedt aan een toekomstige fytotherapeut. Om hierachter te komen is de hoofdvraag *'Welke elementen dient een fytotherapie-opleiding in Nederland minimaal te bevatten om tot een volwaardige fytotherapeut op te leiden?'* opgesteld. Deze hoofdvraag is beantwoord met het gebruik van drie deelvragen.

4.2 Discussie per deelvraag

Deelvraag 1: *Welke fytotherapie-gerelateerde opleidingen zijn er in Nederland, Duitsland en België?*

Door antwoord te geven op deelvraag 1 kon er een overzicht worden gecreëerd van alle verschillende aangeboden soort opleidingen binnen Nederland, Duitsland en België. Binnen deze landen worden er drie soorten opleidingen aangeboden: herborist, fytotherapeut en natuurgeneeskundige. De opleidingen natuurgeneeskunde en fytotherapie zijn geschikt om op te leiden tot fytotherapeut, de opleiding herborist krijgt echter minimale informatie omtrent fytotherapie en is daarmee niet geschikt om op te leiden tot een volwaardig fytotherapeut.

Deelvraag 2: *Wat zijn de inhoudelijke overeenkomsten van de fytotherapie-opleidingen in Nederland en die van Duitsland en België?*

Om een inschatting te maken over de kwaliteit van deze opleidingen is in deelvraag 2 gekeken naar de inhoud en vormgeving van de opleidingen. Wat opvalt in de resultaten is dat als er gekeken wordt naar de eindtotalen van de soort opleiding, de beroepsopleiding het meeste voorkomt. Echter wordt in Nederland vooral een vakopleiding aangeboden en niet de beroepsopleiding. Door de gekozen methode komt de beroepsopleiding uit de analyse als de soort opleiding waar een opleiding minimaal aan moet voldoen, maar dit komt vooral doordat Duitsland in grote mate deze vorm hanteert. Wat overeenkomt is van de 72 in kaart gebrachte vakken alle opleidingen de vakken alternatieve geneeswijze, anatomie, bachbloesem, fytotherapie, geschiedenis van de kruidengeneeskunde, inhoudsstoffen en medische basiskennis aanbieden. Dat betekent dat deze vakken waarschijnlijk essentieel zijn voor het opleiden tot een volwaardige fytotherapeut. In het geven van offline les en het de afwezigheid van het aanbod van een stage zijn bijna alle opleidingen unaniem. Slechts 26% van de opleidingen biedt de educatie online aan en 70% offline. De overige 4% maakt gebruik van blended learning, waarbij er zowel online als offline les wordt gegeven. Maar 19% heeft het verplicht volgen van een stage opgenomen in het curriculum. Dit geeft aan dat het volgen van een stage vanuit de opleidingen gezien niet van belang is voor het beoefenen van het beroep fytotherapeut en dat het een meerwaarde lijkt te hebben om de opleidingen offline aan te bieden. Na de zeventien gevonden accreditaties te hebben gefilterd zijn er dertien overgebleven, welke van belang zijn en de kwaliteit aantonen van een opleiding. De accreditaties CRKBO en SNRO waarborgen de kwaliteit van beroepsopleidingen in het particulier onderwijs, de CPION, PLATO, KTNO en NRTTO controleren de toetsing, diplomering en registrering van de opleidingen en de BATC, FAGT, NFG, SGZ, VBAG, NVST en LVNT zijn beroepsverenigingen waar de therapeuten zich bij aan kunnen sluiten.

Deelvraag 3: *Waaraan moet een opleiding voldoen om door de overheid te worden gezien als een kwalitatieve goede opleiding?*

De NVAO heeft een beoordelingskader opgesteld welke zes punten bevat waaraan een opleiding moet voldoen om een mbo- of hbo-accreditatie te krijgen: beoogde eindkwalificaties, programma, personeel, voorzieningen, kwaliteitszorg, toetsing en gerealiseerd eindkwalificaties. De opleiding wordt door een panel van deskundigen beoordeeld. Indien op alle vlakken minimaal een voldoende wordt behaald kan de opleiding worden gezien als een kwalitatieve opleiding. Tot op heden zijn er nog geen opleidingen in Nederland die MBO of HBO zijn geaccrediteerd. Helaas was het in dit onderzoek niet mogelijk om in gesprek te gaan met de opleidingen om na te gaan of de opleidingen aan deze eisen voldoen. Toekomstig kwalitatief onderzoek zal moeten uitwijzen of de fytotherapie-gerelateerde opleidingen aan de eisen van de NVAO voldoen en hiermee te achterhalen om welke redenen zij de accreditatie nog niet hebben en wat dit zegt over de kwaliteit.

Met de beschreven informatie kan de hoofdvraag *‘Welke elementen dient een fytotherapie-opleiding in Nederland minimaal te bevatten om tot een volwaardige fytotherapeut op te leiden?’* worden beantwoord. Hierbij genomen dat er gedurende het onderzoek de hierna genoemde limitaties hebben voorgedaan welke invloed hebben op de uitkomst.

4.4 Limitaties

In de inleiding

Er is gekozen om alleen onderzoek te doen naar de Westerse fytotherapie. Andere stromingen zoals, Ayurveda, Chinese geneeskunde, homeopathie en antroposofische geneeskunde zijn buiten beschouwing gelaten, omdat Nederland zelf een westers land is en voornamelijk gebruik maakt van deze stroming. Onder andere vanwege de in Nederland beschikbare flora en fauna die in die stroming wordt gebruikt.

In de methode

Voor het gebruik van bronnenonderzoek zijn er zoektermen opgesteld. Ondanks dat deze met alle zorgvuldigheid uitgewerkt wordt alleen de informatie getoond welke corresponderen met deze termen. Het is hierbij mogelijk dat er informatie is gemist door de manier dat de termen zijn ingezet. Daarbij is ervoor gekozen maar drie landen te onderzoeken, Nederland Duitsland en België. Dit heeft ten gevolgen dat veel opleidingen in andere landen niet zijn meegenomen in het onderzoek en daardoor informatie kan missen. Ook zijn er maar zes opleidingen per soort opleiding onderzocht, wat er ook voor zorgt dat er enkel een steekproef is genomen en de conclusie zich anders kan uitwerken indien het over alle opleidingen wordt getrokken. Ondanks de intentie een gelijkwaardige vergelijking te kunnen maken (elk land 18 opleidingen) is het voor België niet gelukt alle benodigde opleidingen te vinden. Er zijn maar drie fytotherapie opleidingen en twee natuurgeneeskunde opleidingen geanalyseerd. Dit zorgt voor een discrepantie in de onderzoeksdata welke invloed kunnen hebben op de onderzoeksuitkomst. Vanwege de gekozen analysemethode kan het zijn dat de uitkomsten van de analyse van de criteria incorrect is, omdat er wordt aangenomen dat het meest voorkomende antwoord binnen de criteria de minimale eis is waar een opleiding aan moet voldoen. Hiermee is er buiten beschouwing gelaten dat een piek in de data binnen één land ervoor kan zorgen dat het eindtotaal stijgt. Wat niet direct aangeeft dat het antwoord binnen die criteria inderdaad de minimale eis is, omdat het enkel in één land veel voorkomt, dit zegt dus niks over hoe de andere landen ernaar kijken. Een onderzoeksmethode welke rekening houdt met deze discrepantie zal in toekomstig onderzoek moeten worden toegepast om eventuele misvattingen te vermijden.

In de resultaten

Doordat er gebruik is gemaakt van bronnenonderzoek is de mening en visie van de professionals buiten beschouwing gelaten. Er zijn conclusies getrokken door het aanbod te vergelijken, maar niet gekeken naar wat de professionals in het werkveld zelf belangrijk vinden of wat zij eventueel missen in de opleidingen. Ook is er binnen de branche zelf nog onduidelijkheid over de erkenning en waardering van accreditaties. Er bestaan veel gesplinterde beroepsverenigingen en minder één collectief. De eisen per beroepsvereniging verschillen dan ook veel, waardoor de waarde van een accreditatie daalt. Het hebben van een accreditatie vanuit een beroepsvereniging of instantie (accreditatie vanuit de overheid buiten beschouwing gelaten) wil daardoor niet meteen hoge kwaliteit aanduiden. Dit bemoeilijkt het beoordelen van de kwaliteit van een opleiding aan de hand van accreditatie. Voor het verwerken van de data is er gebruik gemaakt van Excel volgens het format in tabel 5. Vanwege de grote van de dataset is het mogelijk dat er fouten in de documentatie hebben voorgedaan. Om dit te voorkomen had er een tweede en derde corrector kunnen worden ingeschakeld, maar vanwege de tijdslimiet was dit niet mogelijk. Indien de dataset in een volgend onderzoek wordt gebruikt is het van belang de dataset door te lopen op eventuele fouten.

5. Conclusie en aanbeveling

In dit hoofdstuk zal eerst worden omschreven wat de conclusies zijn ten aanzien van de drie deelvragen en vervolgens zal er antwoord gegeven worden op de hoofdvraag. Tot slot worden er aanbevelingen gedaan.

5.1 Conclusie

Het doel van dit onderzoek was om erachter te komen welke elementen een Nederlandse fytotherapie opleiding moet bevatten om de student op te leiden tot een volwaardige therapeut. Om een breder beeld te krijgen van de huidige markt en om erachter te komen hoe niet alleen Nederland zijn opleidingen inricht, maar ook andere landen, zijn ook Duitsland en België meegenomen in het onderzoek.

Deelvraag 1: *Welke fytotherapie-gerelateerde opleidingen zijn er in Nederland, Duitsland en België?*

Er zijn in totaal 47 fytotherapie-gerelateerde (herborist, fytotherapeut en natuurgeneeskunde) opleidingen onderzocht. Dit is gedaan door onderzoek te doen naar 6 opleidingen per categorie. Er zijn dus 18 opleidingen geanalyseerd uit Nederland, 18 uit Duitsland en 11 uit België. Vanwege de methode keuze om enkel 6 opleidingen per categorie en per land te zoeken zijn er veel opleidingen niet meegenomen in het onderzoek. Hierdoor kan er informatie zijn gemist wat invloed kan hebben op de resultaten. Daarbij zijn er, ondanks de intentie een gelijkwaardige vergelijking te maken (18 opleidingen per land), maar 11 opleidingen in kaart gebracht in België: drie fytotherapie opleidingen en twee natuurgeneeskunde opleidingen. Hierdoor is een disbalans ontstaan in de onderzoeksdata welke invloed kunnen hebben op de onderzoeksuitkomst.

Deelvraag 2: *Wat zijn de inhoudelijke overeenkomsten of verschillen van de fytotherapie-opleidingen in Nederland en die van Duitsland en België?*

Uit de analyse blijkt dat de belangrijkste overeenkomsten of verschillen van de fytotherapie-opleidingen de volgende zijn:

- Binnen de opleidingen is bij verreweg bij de meeste opleidingen een stage geen (verplicht) onderdeel in het curriculum. Slechts 19% van de opleidingen heeft een stage opgenomen in het curriculum. Dit geeft aan dat de opleidingen praktijkervaring niet als een belangrijk aspect beschouwen voor het beoefenen van het beroep fytotherapeut.
- Bij 81% van de opleidingen worden de lessen offline gegeven.
- De opleidingen worden gemiddeld genomen voornamelijk in de vorm van een hbo-beroepsopleiding gegeven. Alle landen bieden de opleidingen op hbo-niveau aan, maar vooral Nederland blinkt hier in uit met een aanbod van 13 van de 18 opleidingen op hbo-niveau. Qua soorten opleidingen biedt België alle zes mogelijke vormen aan (beroepsopleiding, bijscholing, cursus, module, specialisatie en vakopleiding), Nederland vijf, namelijk geen bijscholing en Duitslands vier, welke geen module of specialisatie heeft.
- In totaal bieden de opleidingen 72 verschillende vakken aan, waarvan acht vakken minimaal twee keer in minimaal twee landen is aangeboden. De acht vakken zijn: alternatieve geneeswijze, anatomie, bachbloesem, fytotherapie, geschiedenis van de kruidengeneeskunde, inhoudsstoffen en medische basiskennis. Alle landen bieden deze vakken aan en worden daarmee beschouwd als de vakken en kennis die van belang is voor het beroep fytotherapeut. Echter zijn er voor dit onderzoek geen diepte-interviews afgenomen bij de professionals in de branche, wat informatie had kunnen geven welke kennis en vaardigheden de professionals van belang beschouwen voor het uitoefenen van het vak. Het is mogelijk dat er vanuit de branche andere kennis en vaardigheden worden aangeraden dan er nu wordt aangeboden in de opleidingen.

- De kennis van de vakken worden getoetst op zeven mogelijke manieren: herbarium (verzameling gedroogde planten gebundeld in een boek), schriftelijke opdrachten, presentatie, theorie-examen, praktijkexamen, tentamen en scriptie. Voornamelijk schriftelijke opdrachten wordt in alle landen ingezet om de studenten op hun kennis te toetsen. Hierbij lijkt de wetenschappelijke onderbouwing van de leerstof geen indicator van de kwaliteit van de opleiding, namelijk slechts 8% van de opleidingen biedt de leerstof volledig wetenschappelijk onderbouwt aan.
- De accreditaties Belangen Associatie Therapeut en Consument (BATC), Nederlandse Vereniging van Soma Therapeuten (NVST), Stichting GezondZorgd (SGZ), Landelijke Vereniging Natuurgeneeskundig Therapeuten (LVNT), Federatie voor Additief Geneeskundig Therapeuten (FAGT), Nederlandse Federatie Gezondheidszorg (NFG) en Vereniging ter Bevordering van Alternatieve Geneeswijze (VBAG) duiden vanuit de beroepsvereniging de kwaliteit aan van de therapeut en de opleidingen. Beroepsverenigingen zijn verenigingen van beroepsprofessionals wie richtlijnen en kwaliteitsstandaarden ontwikkelen voor de beroepsgroep. De verenigingen en instanties beoordelen de therapeut op hun opleidingsniveau, diploma's en ervaring voordat zij worden toegelaten als lid. Vanwege deze eisen dragen de opleidingen zelf vaak al het keurmerk van de vereniging om aan te tonen dat hun opleiding aan de eisen voldoen. Een manier om de waarde van het diploma vast te stellen is door niet alleen te kijken naar de accreditaties van de beroepsverenigingen, maar ook naar die van de instanties. Deze zijn: Kwaliteit en Toetsing Natuurgerichte Opleidingen (KTNO), Centrum voor Post Initieel Onderwijs Nederland (CPION), PLATO (Platform Onderwijs, Opleiding en Organisatie), Nederlandse Raad voor Training en Opleiding (NRTO), Centraal Register Kort Beroepsonderwijs (CRKBO) en Stichting Nederlands Register voor Opleidingen (SNRO). Dit zijn accreditaties die de kwaliteit van toetsing, diplomering en registrering waarborgen.

Deelvraag 3: *Waaraan moet een opleiding voldoen om door de overheid te worden gezien als een kwalitatieve goede opleiding?*

In Nederland mag alleen de NVAO mbo- of hbo-accreditatie uitgeven. Om deze accreditatie te krijgen zal de opleiding moeten voldoen aan zes 'standaarden': beoogde eindkwalificaties, programma, personeel, voorzieningen, kwaliteitszorg, toetsing en gerealiseerd eindkwalificaties. Deze standaarden worden kwalitatief beoordeeld door een panel van deskundige. Door in gesprek te gaan moet de opleiding kunnen aantonen alle zes de punten te hebben uitgewerkt en geïmplementeerd. Het is van belang dat de opleiding voor alle standaarden een voldoende krijgt om over de accreditatie te mogen beschikken. Bij het beantwoorden van deze deelvraag is er geen kwalitatief onderzoek uitgevoerd om na te gaan in hoeverre de opleidingen aan de eisen van de NVAO voldoen. Tot op heden zijn er geen opleidingen MBO of HBO geaccrediteerd en door in gesprek te gaan kan er achterhaalt worden waar dit aan ligt en wat het zegt over de kwaliteit.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat het antwoord op de hoofdvraag 'Welke elementen dient een fytotherapie-opleiding in Nederland minimaal te bevatten om tot een volwaardige fytotherapeut op te leiden?' als volgt is: een fytotherapie of natuurgeneeskundige opleiding dient op zijn minst de acht vakken alternatieve geneeswijze, anatomie, bachbloesem, fytotherapie, geschiedenis van de kruidengeneeskunde, inhoudsstoffen en medische basiskennis te bevatten, op hbo-niveau te zijn en is vormgeven als een beroepsopleiding. Om op te kunnen leiden tot een volwaardig fytotherapeut zijn er gemiddeld twaalf lessen nodig met een gemiddelde duur van zes uur. Het toetsen van de kwaliteit kan door te kijken naar de accreditaties vanuit beroepsverenigingen en instanties. De accreditatie is hiervan uitgesloten, omdat geen enkele opleiding deze accreditatie heeft.

5.2 Aanbevelingen

Het onderzoek kan gebruikt worden als leidraad om na te gaan of een fytotherapie opleiding van kwaliteit is. Kwalitatief uitgevoerd vervolgonderzoek naar *alle* fytotherapie en natuurgeneeskunde opleidingen moet uitwijzen welke bestaande opleidingen voldoen aan eisen van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) om concreter te kunnen concluderen of de opleidingen zich houden aan de kwaliteitseisen. Dit is een manier om sterker aan te tonen wat de kwaliteit van de opleidingen is dan het uitvoeren van een vergelijkend onderzoek, omdat er vanuit de NVAO concrete richtlijnen zijn waarmee de kwaliteit van een opleiding kan worden getoetst. De toetsing van de beroepsverenigingen kunnen erg verschillen en hierdoor eventueel verwarring veroorzaken over de eisen waaraan een opleiding aan moet voldoen. Er zijn meer opleidingen aangeboden dan er zijn onderzocht en daardoor is het van belang in vervolgonderzoek *alle* fytotherapie en natuurgeneeskunde opleidingen in kaart te brengen. Daarnaast is het verstandig om de volgende keer ook de visie en mening van fytotherapeuten die praktiserend zijn te vragen naar de belangrijke criteria waar een opleiding aan moet voldoen. Het onderzoek heeft zich vooral gefocust op bronnenonderzoek, maar kwalitatief onderzoek zou een mooie toevoeging zijn om ook de branche erbij te betrekken. Zij hebben namelijk de praktische ervaring over de kennis en vaardigheden welke van belang zijn voor het uitvoeren van het beroep. Dit kan andere kennis zijn dan tot nu toe wordt aangeleerd op de opleidingen.

6. Bronnenlijst

1. Amazon. (z.d.). *The Complete German Commission E Monographs: Therapeutic Guide to Herbal Medicines: Amazon.de: Blumenthal, Mark, Busse, Werner R., Bundesinstitut für Arzneimittel und Medizinprodukte (Germany): Fremdsprachige Bücher*. Geraadpleegd op 10 mei 2021, van <https://www.amazon.de/Complete-German-Commission-Monographs-Therapeutic/dp/096555550X>
2. Barton, D. L., Atherton, P. J., Bauer, B. A., Moore, D. F., Mattar, B. I., LaVasseur, B. I., Rowland, K. M., Zon, R. T., LeLindqwister, N. A., Nagargoje, G. G., Morgenthaler, T. I., Sloan, J. A., & Loprinzi, C. L. (2011). The Use of Valeriana officinalis (Valerian) in Improving Sleep in Patients Who Are Undergoing Treatment for Cancer: A Phase III Randomized, Placebo-Controlled, Double-Blind Study (NCCTG Trial, N01C5). *The Journal of Supportive Oncology*, 9(1), 24–31. <https://doi.org/10.1016/j.suponc.2010.12.008>
3. BBNA. (z.d.). *BBNA*. Geraadpleegd op 3 mei 2021, van <http://www.natuurgeneeskundigen.be/gezondheidszorg.php>
4. Bundesministeriums der Justiz und für Verbraucherschutz. (2016, 23 december). *HeilprGDV 1 - nichtamtliches Inhaltsverzeichnis*. Gesetze im internet. https://www.gesetze-im-internet.de/heilprgdv_1/
5. Council of the European Union & European Parliament. (2008, 9 juli). *Regulation (EC) No 765/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 setting out the requirements for accreditation and market surveillance relating to the marketing of products and repealing Regulation (EEC) No 339/93 (Text with EEA relevance)*, CELEX1. Publications Office of the EU. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fdd70f57-7032-4121-92ae-ccf8ef68c15b/language-en>
6. Deutsche Heilpraktikerschule. (2021, 28 april). *Informationen zur Heilpraktikerprüfung - Alles Wichtige*. <https://deutsche-heilpraktikerschule.de/heilpraktikerpruefung/#informationen>
7. Deweer, H. (2020, september). *Fytotherapie voor beginners* | gezondheid.be. gezondheid.be. https://www.gezondheid.be/index.cfm?fuseaction=art&art_id=29463
8. Ernst, E. (1998). Harmless Herbs? A Review of the Recent Literature. *The American Journal of Medicine*, 104(2), 170–178. [https://doi.org/10.1016/s0002-9343\(97\)00397-5](https://doi.org/10.1016/s0002-9343(97)00397-5)
9. Europese commissie. (2021, 26 januari). *Europees studiepuntensysteem (ECTS)*. Onderwijs en opleiding - European Commission. https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/european-credit-transfer-and-accumulation-system-ects_nl
10. Falzon, C. C., & Balabanova, A. (2017). Phytotherapy. *Primary Care: Clinics in Office Practice*, 44(2), 217–227. <https://doi.org/10.1016/j.pop.2017.02.001>
11. *farmacologie - WikiWoordenboek*. (2020, augustus). Wikiwoordenboek. <https://nl.wiktionary.org/wiki/farmacologie>
12. Heinrich, M. (2017, 17 november). *Phytotherapy | medicine*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/science/phytotherapy#ref1184714>
13. Herbiatic. (2017, 10 november). *Verschil kruidengeneeskunde en homeopathie*. Herbiatic: Haal meer uit de natuur! <https://www.herbiatic.nl/verschil-kruidengeneeskunde-en-homeopathie/>
14. Herboristengilde. (2017, 19 september). *Het Herboristengilde*. <https://herboristengilde.nl/herboristengilde/>
15. Instituut CAM. (2020, 16 oktober). *Natuurgeneeskundig therapeut Opleiding*. <https://instituut-cam.nl/opleidingen/natuurgeneeskundig-therapeut/>
16. Maki KC, Kaspar KL, Khoo C, Derrig LH, Schild AL, Gupta K. Consumption of a cranberry juice beverage lowered the number of clinical urinary tract infection episodes in women with a recent history of urinary tract infection. *Am J Clin Nutr*. 2016 Jun;103(6):1434-42. doi: 10.3945/ajcn.116.130542. Erratum in: *Am J Clin Nutr*. 2017 Aug;106(2):708. PMID: 27251185.
17. Meyer, H. S., & Eldredge, J. D. (1999). Herbal Medicines. *JAMA*, 281(19), 1852. <https://doi.org/10.1001/jama.281.19.1852-jbk0519-2-1>

18. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2020, 1 juli). *Wet- en regelgeving*. Registratie | BIG-register. <https://www.bigregister.nl/registratie/nederlands-diploma-registreren/wet--en-regelgeving>
19. Mullen Natural health centre. (2021, 4 februari). *What Is The Difference Between A Naturopath And A Herbalist | Mullen Natural Health*. <https://mullenhealth.com.au/what-is-the-difference-between-a-naturopath-and-a-herbalist/>
20. Newman, D. J., & Cragg, G. M. (2007). Natural Products as Sources of New Drugs over the Last 25 Years. *Journal of Natural Products*, 70(3), 461–477. <https://doi.org/10.1021/np068054v>
21. Newmaster, S. G., Grguric, M., Shanmughanandhan, D., Ramalingam, S., & Ragupathy, S. (2013). DNA barcoding detects contamination and substitution in North American herbal products. *BMC Medicine*, 11(1). <https://doi.org/10.1186/1741-7015-11-222>
22. Numo Woordenboek. (2021). *Muiswerk Woordenboek*. Muiswerk Woordenboek. <https://mowb.muiswerken.nl>
23. NVAO. (2018, september). *BEOORDELINGSKADER ACCREDITATIESTELSEL HOGER ONDERWIJS NEDERLAND*. https://www.nvaio.net/files/attachments/.89/Beoordelingskader_accreditatiestelsel_hoger_onderwijs_Nederland_2018.pdf
24. NVF. (2020, 8 juli). *Fytotherapie*. Nederlandse Vereniging voor Fytotherapie. <https://fyto.nl/fytotherapie/>
25. Rahmann, G., & Seip, H. (2007). Bioactive forage and phytotherapy to cure and control endo-parasite diseases in sheep and goat farming systems—a review of current scientific knowledge. *Landbauforschung Völkenrode*, (3), 285–295.
26. Redactie Gezondheidsplein. (2014, 21 februari). *Fytotherapie en fytotherapeutische middelen*. Gezondheidsplein. <https://www.gezondheidsplein.nl/dossiers/homeopathie-en-fytotherapie/wat-is-fytotherapie-en-wat-zijn-fytotherapeutische-middelen/item43813>
27. Robinson, M. M., & Zhang, X. (2011). *THE WORLD MEDICINES SITUATION 2011: TRADITIONAL MEDICINES: GLOBAL SITUATION, ISSUES AND CHALLENGES* (Nr. 3). WHO. <http://digicollection.org/hss/documents/s18063en/s18063en.pdf>
28. Schmidt, M. (z.d.). *Heilpraktiker - Geschichte*. Heilpraktiker abc. Geraadpleegd op 4 mei 2021, van <http://heilpraktiker-abc.de/heilpraktiker-geschichte.html>
29. Schulz, V., Hänsel, R., Tyler, V. E., & Telger, T. C. (2001). *Rational Phytotherapy: A Physicians' Guide to Herbal Medicine* (4th fully rev. and expanded ed.). Springer.
30. Schwarz, M., Klier, B., & Sievers, H. (2009). Herbal Reference Standards. *Planta Medica*, 75(07), 689–703. <https://doi.org/10.1055/s-0029-1185705>
31. SKJ. (2021, 16 februari). *Wat zijn de voordelen van lidmaatschap van een beroepsvereniging?* <https://skjeugd.nl/veelgestelde-vragen/wat-zijn-de-voordelen-van-lidmaatschap-van-een-beroepsvereniging/>
32. Studiekeuze123. (z.d). *ECTS (studiepunten) – Studiekeuze123 – Studiekeuze123*. studiekeuze123.nl Geraadpleegd op 12 juli 2021, van <https://www.studiekeuze123.nl/studiekeuzewoordenboek/ects-studiepunten>
33. Thakur, M. K., & Rattan, S. I. S. (2012). *Brain Aging and Therapeutic Interventions* (1ste ed.). Springer Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-94-007-5237-5>
34. *The Herbal Tradition*. (2018, 17 mei). East West School of Planetary Herbology. <https://planetherbs.com/research-center/history-articles/the-herbal-tradition/>
35. Vlaamse Herboristen Vereniging. (2020, 26 oktober). *Wat is een herborist?* Vlaamse Herboristen Vereniging VZW. <https://www.vlaamseherboristen.be/wat-is-een-herborist/>
36. GoeieVraag. (2014, 11 mei). *Wat is het verschil tussen een fytotherapeut en een herborist?* [Forumpost]. GoeieVraag. <https://www.startpagina.nl/v/werk-onderwijs/vraag/505108/verschil-tussen-fytotherapeut-herborist/>

37. Welz, A. N., Emberger-Klein, A., & Menrad, K. (2018). Why people use herbal medicine: insights from a focus-group study in Germany. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 18(1).
<https://doi.org/10.1186/s12906-018-2160-6>
38. WHO. (2002). *WHO traditional medicine strategy*.
http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67163/WHO_EDM_TRM_2002.1.pdf;jsessionid=6A3F2224A639C6E5EE47FD40715E7213?sequence=1
39. Wissenschaftliche Dienste. (2019, 18 januari). *Zum Beruf des Heilpraktikers in der Schweiz und in Österreich*. Bundestag. <https://www.bundestag.de/resource/blob/634478/108e143de9929537bd77a4f8ecd8b62d/WD-9-110-18-pdf-data.pdf>
40. Zangara, A., Wesnes, K.A., 2012. Herbal cognitive enhancers: new developments and challenges for therapeutic applications. In: Thakur, M.K., Rattan, S.I.S. (Eds.), *Brain Aging and Therapeutic Interventions* Springer, pp. 267–289.

7. Bijlagen

Bijlage I – Uitgebreide analyse van de resultaten

Bijlage I.I – Volledige analyse van het criterium 'Duur, scholing in maanden'

Tabel 23: Telling van het niveau per land, onderverdeeld in stappen van 5 maanden (exclusief 0-6)

Niveau	Land			
	Maanden	NL	DLD	BE
MBO				
	0-6		1	
	7-12	3	1	
	13-18			
	19-24			
	25-30			
	31-36	1		
	37-42			
	43-48	1		
	49-54			
	55-60			
HBO				
	0-6	1	1	
	7-12	3	1	2
	13-18		2	
	19-24	1	2	1
	25-30			
	31-36	3		
	37-42	1		
	43-48	3		1
	49-54			
	55-60	1		

WO				
	0-6			1
	7-12			
	13-18			
	19-24			
	25-30			
	31-36			
	37-42		1	
	43-48			
	49-54			
	55-60			
Onbekend				
	0-6		2	4
	7-12			1
	13-18			
	19-24			1
	25-30			
	31-36			
	37-42			
	43-48			
	49-54			
	55-60			
Totaal		18	18	11

Bijlage I.II – Volledige analyse van het criterium ‘vakken’

Tabel 24: Lijst van de vakken geteld op voorkomen per land

Vakken	NL	DLD	BE	TOT	Vakken	NL	DLD	BE	TOT
Acupunctuur	1			1	Kennis van de gezondheidszorg en communicatie	1	2		3
Alternatieve geneeswijze	1	2	1	4	Koken met kruiden	5	2		7
Anamnese		2		2	Kruidengeneeskunde	1			1
Anatomie	10	5	3	18	Kruidentuinen (Ontwerp)	1		1	2
Anatomie (Chinees)	1			1	Kruidenwandelingen	1			1
Aromatherapie	4	1	3	8	Kwaliteitscontrole			1	1
Aromatherapie en wierrook		1		1	Laboratoriumdiagnostiek		1		1
Bachbloesem	6			6	Leefstijlnatuurgeneeskunde	1			1
Basisprincipes van geneeskrachtige kruiden		1		1	Lichaamsgerichte therapieën	4	1		5
Behandeling	1			1	Lichaamsgerichte therapieën (Chinees)	1			1
Behandeling	1	1		2	Lichaamsgerichte therapieën (Massages)	1			1
Behandeling (Chinees)	1			1	Marketing			1	1
Belangrijkste kruiden in de complementaire praktijk			1	1	Medische basiskennis	5	1		6
Beroepsethiek		1	2	3	Medische psychologie		1		1
Biochemie, basis		1	1	2	Microbiologie		1		1
Biofysica	1			1	Morfologie		1		1
Biologie	1		1	2	Natuurfilosofie			1	1
Botanie	3			3	Natuurgeneeskunde (Chinees)	2			2
Cardiologie		1		1	Natuurgeneeskunde (Egyptisch)	1			1
Casussen			1	1	Natuurgeneeskunde (Tibetaans)	1			1
Celbiologie		1		1	Natuurgeneeskunde (Westers)	8		1	9
Celzouten	3			3	Natuurgeneeskundige basisprincipes			1	1
Chakrathherapie	2			2	Natuurlijk genezen, wat is dat eigenlijk	1			1
Complementaire zorg, beleid en onderzoek	1			1	Natuurlijke geneeskundige therapieën		1		1
De huid	1			1	Neurologie		1		1
De levensloop van de mens	1			1	Orthomoleculaire therapie	6		1	7
Dendrologie		2		2	Orthopedie		1		1
Diagnostiek	1	4		5	Pathologie	8	4	3	15
Diagnostiek (Chinees)	2			2	Pathologie (Chinees)	2			2
Ecologie en planten inhoudsstoffen	1	1		2	Plantkunde			1	1
Ecologie en teelt	1			1	Probioticatherapie			1	1
EHBO	1	3		4	Psychiatrie		2		2
Endocrinologie		2		2	Psycho- en gedragstherapie	1			1
Engels		1		1	Psychologie	1			1

Etnobotanie			1	1
Europese wetgeving omtrent kruiden	2	6	5	13
Farmacologie	1	2	3	6
Funghi			1	1
Fysiologie	6	4	3	13
Fysiologie (Chinees)	1			1
Fytofarmacologie	1			1
Fytotherapeutisch practicum			1	1
Fytotherapie	18	7	5	30
Fytotherapie (Chinees)	2			2
Gemmotherapie	1			1
Geneeskunde (Ayurvedisch)	1			1
Geneeskunde (Chinees)	1	1		2
Geneeskunde (Westers)		1		1
Geschiedenis van de kruidengeneeskunde	6	5	1	12
Grondstoffenleer			1	1
HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points)	1			1
Homeopathie	2		2	4
Homeopatisch Therapeut	1			1
Huid reflexologie			1	1
Immunologie en oncologie			1	1
Infectieziekten		1		1
Inhoudsstoffen	6	6	3	15
Injectietechnieken		2		2
Iriscopie	1			1

Psychopathologie	2			2
Psychosociale basiskennis	1		1	2
Reflexologie	1			1
Regressietherapie	1			1
Relaxatietherapie			1	1
Remedies en oliën	1			1
Signatuurleer	3			3
Sociale geneeskunde en pedagogiek		1		1
Stage	2		1	3
Starten eigen praktijk	2			2
Statistiek		1		1
Teelttechnieken		1	3	4
Terminologie		2		2
Therapeutische houding en vaardigheden	8	3	1	12
Therapiestudies		1		1
Toxicology	1	3	1	5
Training		1		1
Veiligheid en Milieu			1	1
Verwerken en bereiden	10	4	10	24
Voeding en gezondheid	4	1	1	6
Voet reflexologie			1	1
Westerse reguliere geneeskunde	1			1
Wetenschappelijke onderzoeken analyseren		1		1
Ziektebeelden en behandeling	1	1		2

Bijlage I.III- Volledige analyse tabel van de leervorm 'online of offline'

Tabel 25: Leervorm 'online of offline' per opleidingscategorie (herborist, fytotherapie en natuurgeneeskunde), niveau en land

			Land			Eindtotaal
Leervorm	Opleidingscategorie	Niveau	NL	DLD	BE	Totaal
Online of offline						
Blended learning						
	Herborist	MBO		1		
		HBO		1		
Totaal Blended learning				2		2
Offline						
	Herborist					
		MBO	3			
		HBO	2		2	
		Onbekend		3	4	
	Fytotherapeut					
		MBO	1			
		HBO	1	1	1	
		WO			1	
		Onbekend		2		
	Natuurgeneeskunde					
		HBO	5	4	1	
		WO		1		
		Onbekend			1	
Totaal offline			12	11	10	33
Online						
	Herborist					
		HBO	1	1		
		Onbekend				
	Fytotherapeut					
		MBO	1	1		
		HBO	3	1		
		Onbekend		1	1	
	Natuurgeneeskunde					
		HBO	1	1		
		Onbekend				
Totaal online			6	5	1	12

Bijlage I.IV – Volledige analyse tabel van de leervorm ‘aantal lessen’

Tabel 26: Leervorm ‘aantal lessen’ weergegeven op voorkomen per land

Leervorm	Land		
	NL	DLD	BE
Aantal lessen	Voorkomen	Voorkomen	Voorkomen
4			1
6		1	
8			2
9		1	
10			1
11		1	
12	4		
13		2	
14		1	
15			1
17		1	
18			1
20		1	
21	1	1	
22	1		
28			1
30	1		1
34			1
36	1		
37	1		
42	1		
49	1		
52		1	
69			1
72	1		
120	2		
122			1
140	1		
145		1	
155	1		
288		1	
700		1	

Bijlage I.V - Volledige analyse tabel van de leervorm 'leermateriaal'

Tabel 27: Leervorm 'leermateriaal' weergegeven per opleidingscategorie (herborist, fytotherapie en natuurgeneeskunde), niveau en land

Leervorm	Opleidingscategorie	Niveau	Land			
			NL Ja	DLD Ja	BE Ja Nee	
Leermateriaal						
	Fytotherapeut					
		MBO	2	2		
		HBO	4	2	1	
		WO				1
		Onbekend		3	1	
	Herborist					
		MBO	3			
		HBO	3	2	2	
		Onbekend		3	3	1
	Natuurgeneeskunde					
		HBO	5	5	1	
		WO		1		
		Onbekend			1	
Eindtotaal			18	18	9	2

Bijlage I.VI - Volledige analyse tabel van de leervorm 'toetsing'

Tabel 28: Criterium 'toetsing' weergegeven per opleidingscategorie (herborist, fytotherapie en natuurgeneeskunde), niveau en land

Leervorm	Opleidingscategorie	Niveau	Toetsing	Land			Eindtotaal
				NL	DLD	BE	
Toetsing							
	Fytotherapeut						
		MBO					
			Schriftelijke opdrachten	2	1		3
			Tentamen	1			1
			Theorie-examen	1	1		2
		HBO					
			Schriftelijke opdrachten	1		1	2
			Praktijkexamen	1		1	2
			Scriptie	1			1
			Tentamen	2			2
			Theorie-examen	2	2		4
		WO					
			Theorie-examen			1	1
	Herborist						
		MBO					

Natuurgeneeskunde	HBO	Schriftelijke opdrachten	3			3
		Praktijkexamen	1			1
		Scriptie		1		1
		Scriptie + verdediging	1			1
		Portfolio presentatie	1			1
		Schriftelijke opdrachten	2	1	2	5
		Praktijkexamen			2	2
		Presentatie		1		1
		Scriptie		1		1
	WO	Tentamen		1	1	2
		Theorie-examen	2	1		3
		Schriftelijke opdrachten	4	1	1	6
		Praktijkexamen	2		1	3
		Presentatie		1		1
		Scriptie + verdediging			1	1
		Tentamen	2		1	3
		Theorie-examen	4	5		9
		Portfolio presentatie	1			1
		Schriftelijke opdrachten		1		1
		Scriptie		1		1
		Tentamen		1		1